

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΡΗΤΗΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Τμήμα Λογιστικής

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΝΕΡΓΙΑ & ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΔΕΚΑΕΤΙΑ**

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΓΙΡΒΑΛΑΚΗ,6793

ΜΑΡΙΑ ΣΤΑΜΟΥΛΗ,7535

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΣΗΜΑΝΤΗΡΑΚΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Γενικά.....	4
1.2 Σκοπός & Ερωτήματα της Εργασίας.....	5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

2.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός.....	7
2.2 Προσφορά & Ζήτηση Εργασίας.....	7
2.2.1 Ζήτηση Εργασίας.....	8
2.2.2 Προσφορά Εργασίας.....	10
2.3 Η αγορά εργασίας στην Ελλάδα.....	11
2.4 Πολιτικές προστασίας της εργασίας.....	12
2.5 Τα θεσμικά πλαίσια στην Ελλάδα.....	13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

3.1 Έννοια της απασχόλησης.....	17
3.2 Μορφές απασχόλησης.....	17
3.3 Ενεργητικές & Παθητικές Απασχόλησης.....	21
3.3.1 Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης.....	21
3.3.2 Παθητικές Πολιτικές Απασχόλησης.....	22

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΝΕΡΓΙΑ

4.1 Ορισμός της ανεργίας.....	25
4.2 Αίτια της ανεργίας.....	26
4.3 Είδη ανεργίας.....	27
4.4 Συνέπειες ανεργίας.....	30
4.5 Η πορεία της ανεργίας.....	31
4.6 Τρόποι αντιμετώπισης της ανεργίας.....	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

5.1 Απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας για τα έτη 2002-2011.....	34
5.2 Απασχόληση κατά φύλο και ηλικία 15-65+ ετών, για τα έτη 2002-2011.....	40
5.3 Απασχόληση κατά επίπεδο εκπαίδευσης για τα έτη 2002-2011.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

6.1 Ανεργία κατά φύλο και για την ηλικιακή ομάδα 15-29 ετών για τα έτη 2002-2011.....	49
6.2 Ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης ηλικίας 15 και άνω για τα έτη 2002-2011.....	52
6.3 Χαρακτηριστικά και μεταβολές ανέργων.....	54
6.3.1 Ανεργία κατά διάρκεια χρόνου ηλικίας 15 ετών και άνω για τα έτη 2002-2011.....	54
6.3.2 Μεταβολές ανέργων κατά φύλο, διάρκεια και ομάδες ηλικιών.....	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΖΗΤΗΣΗΣ & ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

7.1 Χαρακτηριστικά της προσφοράς.....	60
7.1.1 Η προσφορά εργασίας στην πλήρη & μερική απασχόληση.....	61
7.2 Χαρακτηριστικά της ζήτησης.....	62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

8.1 Σύνοψη.....	64
8.2 Κύρια Συμπεράσματα.....	65
Ευχαριστίες.....	67
Βιβλιογραφία.....	68
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	68
Ξένη Βιβλιογραφία.....	69
Διαδίκτυο.....	69
Ευρετήριο Πινάκων.....	70
Ευρετήριο Διαγραμμάτων.....	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Γενικά

Ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά προβλήματα ενός κράτους, το οποίο έχει βαθύτερες κοινωνικές προεκτάσεις, είναι το φαινόμενο της ανεργίας. Έτσι, ίσως το σημαντικότερο πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσει ο άνθρωπος σήμερα είναι η επαγγελματική του αποκατάσταση.

Οι οικονομολόγοι μελετούν την ανεργία, για να εντοπίσουν τα αίτια της και να βοηθήσουν την πολιτεία να βελτιώσει την πολιτική της, που επηρεάζει την ανεργία. Η ανεργία αναγνωρίζεται όπως θα αναλύσουμε σε επόμενα κεφάλαια, ότι υπάρχει, όταν η προσφορά εργασίας υπερβαίνει τη ζήτηση. Όταν δηλαδή, ο αριθμός των ατόμων που ζητούν εργασία είναι μεγαλύτερος από τις κενές θέσεις εργασίας που προσφέρονται, με συνέπεια να καταλήγουν σε χαμηλότερο εισόδημα από αυτό που θα προσφερόταν σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης. Όταν όμως η ζήτηση υπερβαίνει της προσφοράς, δημιουργούνται συνθήκες υπεραπασχόλησης.

Τα πραγματικά προβλήματα της ανεργίας παρουσιάζονται, από την αδυναμία της οικονομίας να εξασφαλίζει απασχόληση στο σύνολο του εργατικού δυναμικού παρόλο που αυτό είναι πρόθυμο να εργαστεί. Παράλληλα, οι πολιτικές αντιμετώπισης της ανεργίας είναι διαφορετικές ανάλογα με τη διάγνωση των κύριων αιτιών της κατά τη σύγχρονη περίοδο. Έχει υιοθετηθεί μία μεγάλη ποικιλία πολιτικών απασχόλησης, προκειμένου να καταπολεμήσουν το φαινόμενο της ανεργίας και να αυξήσουν την απασχόληση. Ανάμεσα στις πολιτικές αυτές, προεξάρχουσα θέση κατέχουν όπως θα αναλύσουμε και παρακάτω, οι λεγόμενες Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης και μετέπειτα οι Παθητικές Πολιτικές Απασχόλησης.

Η ανεργία είναι ίσως το σημαντικότερο δομικό πρόβλημα των οικονομιών των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωση. Η Ελλάδα, ενώ πριν λίγα χρόνια βρισκόταν κάτω από το ευρωπαϊκό μέσο όρο, έχει πλέον έναν από τους υψηλότερους δείκτες ανεργίας στην Ευρώπη, δυστυχώς με έναν υψηλό δείκτη μακροχρόνιας ανεργίας, που είναι δύσκολο να καταπολεμηθεί.

1.2 Σκοπός & ερωτήματα της εργασίας

Βασικός σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν την ανεργία στην Ελλάδα, η εικόνα της απασχόλησης ανάλογα με τη ζήτηση και την προσφορά καθώς και οι πολιτικές που ασκούνται για το φαινόμενο της ανεργίας.

Επίσης, στόχος της είναι να διερευνήσει τις διαστάσεις του φαινομένου της ανεργίας την τελευταία δεκαετία, με τη βοήθεια στατιστικών στοιχείων της ΕΣΥΕ. Η ανάλυση της παρούσας μελέτης στηρίζεται τόσο σε θεωρητική προσέγγιση όσο και σε εμπειρική διερεύνηση.

Οι ειδικοί στόχοι είναι οι ακόλουθοι:

- I. Η παρακολούθηση της εξέλιξης της ανεργίας στην Ελλάδα, την τελευταία δεκαετία. Πώς η ηλικία και το φύλο σχετίζονται με τη χρονική διάρκεια της ανεργίας. Το ερώτημα στοχεύει στην ανάλυση των χαρακτηριστικών της ανεργίας στην Ελλάδα.
- II. Η καταγραφή και η ανάλυση των μεταβολών του επιπέδου της ανεργίας ως προς το φύλο, τη διάρκεια και τις ομάδες ηλικιών. Η ανάλυση αυτή θα συμβάλλει στην εξαγωγή σημαντικών συμπερασμάτων.
- III. Ο προσδιορισμός των καθοριστικών παραγόντων της απασχόλησης, της ανεργίας και της διάρκειας της ανεργίας στην Ελλάδα. Το ερώτημα στοχεύει στην ένδειξη των πιθανών αιτιών ώστε να βρεθούν πολιτικές απασχόλησης.
- IV. Η καταγραφή και η ανάλυση της απασχόλησης κατά τομέα της οικονομίας, ως προς το φύλο, την ηλικία καθώς και το επίπεδο εκπαίδευσης. Απασχολούνται οι νέοι σύμφωνα με το μορφωτικό τους επίπεδο; Είναι δύσκολο για τις γυναίκες

με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο η εύρεση απασχόλησης; Τα ερωτήματα αυτά στοχεύουν στην κατάδειξη των χαρακτηριστικών απασχόλησης.

- V. Η απεικόνιση και η ανάλυση της προσφοράς εργασίας στην πλήρη και μερική απασχόληση καθώς και η ζήτηση εργασίας στον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα.

Στο κεφάλαιο 2 παρουσιάζονται διάφορα γενικά στοιχεία για την αγορά εργασίας, αναλύεται η προσφορά και η ζήτηση και παρουσιάζεται το Θεσμικό πλαίσιο που ισχύει στη χώρα μας και οι πολιτικές προστασίας της εργασίας που εφαρμόζονται. Στη συνέχεια, στο κεφάλαιο 3 αναλύεται η έννοια της απασχόλησης, οι μορφές της καθώς και οι διάφορες ενεργητικές και παθητικές πολιτικές απασχόλησης που υιοθετούνται, ενώ στο κεφάλαιο 4 αναλύεται η ανεργία, τα είδη της, τα αίτια της, καθώς και οι συνέπειες και οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπιστεί. Στα κεφάλαια 5, 6 και 7 γίνεται η εμπειρική διερεύνηση, και παρουσιάζονται με πίνακες και διαγράμματα η απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας, κατά φύλο, ηλικία και επίπεδο εκπαίδευσης, η ανεργία, τα χαρακτηριστικά και οι μεταβολές των ανέργων, και τα χαρακτηριστικά της ζήτησης και της προσφοράς εργασίας τόσο για πλήρη όσο και για μερική απασχόληση, όλα βασισμένα σε στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας. Τέλος, στο κεφάλαιο 8, συνοψίζονται τα κυριότερα συμπεράσματα αυτής της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

2.1 Εννοιολογικός προσδιορισμός

Ο εννοιολογικός προσδιορισμός της αγοράς εργασίας έχει απασχολήσει τους επιστήμονες προ πολλού. Η αγορά εργασίας αποτελεί συντελεστή παραγωγής, ο οποίος σε συνδυασμό με τους άλλους δύο, τη γη και το κεφάλαιο συμβάλλουν στην παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών.

Ο Δεδουσόπουλος (2000), θεωρεί ότι η αγορά εργασίας είναι το κοινωνικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο πραγματοποιούνται τα συμβόλαια εργασίας ή οι ατομικές συμβάσεις εργασίας, που κατανέμουν τους ιδιώτες σε θέσεις μισθωτής απασχόλησης. Γενικότερα, αγορά εργασίας είναι μία αγορά όπου υπάρχουν πωλητές και αγοραστές και το αντικείμενο αγοραπωλησίας είναι η εργασία. Οι εργάτες πωλούν την εργασία τους, για να εξασφαλίζουν εισόδημα και οι επιχειρήσεις αγοράζουν εργασία.

Η αλληλεξάρτηση της αγοράς εργασίας με τη ζήτηση και την προσφορά είναι πολύ σημαντική όπως θα αναφερθούμε παρακάτω καθώς επίσης, θα αναπτύξουμε τις πολιτικές προστασίας της εργασίας, την αγορά εργασίας στην Ελλάδα, καθώς και τα θεσμικά πλαίσια.

2.2 Προσφορά & Ζήτηση εργασίας

Κατά τη νεοκλασική προσέγγιση η οποία θεωρεί τη δομή των οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων, άρα και την αγορά εργασίας, τη βάση του μικρό-επιπέδου που στοχεύει στην ανάλυση και κατανόηση των ατομικών συμπεριφορών, θεωρεί ότι η αγορά εργασίας λειτουργεί όπως οποιαδήποτε άλλη αγορά, στην οποία το ανταλλάξιμο αγαθό είναι η εργασία. Η νεοκλασική θεωρία διερευνά την αγορά εργασίας στηριζόμενη κυρίως στη ανάλυση της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων, πάνω στην υπόθεση ότι οι επιχειρήσεις και οι εργαζόμενοι δεν αποτελούν κοινωνικές ομάδες, αλλά

οικονομικές κατηγορίες, οι οποίες διακρίνονται για τον οικονομικό τους ορθολογισμό και έχουν ως σκοπό να μεγιστοποιήσουν το ατομικό τους συμφέρον.

Η προσφορά και η ζήτηση εργασίας δεν μπορούν να ισορροπήσουν χωρίς προβλήματα. Απλώς και μόνο με τη βοήθεια του μηχανισμού των τιμών, ως μισθός να είναι μόνο η τιμή του εμπορεύματος εργασία και ως εργασία να μην είναι τίποτε παραπάνω από ένα απλό εμπόρευμα. Καθώς εργασία και παραγωγή αναπτύσσονται με σκοπό την ικανοποίηση φυσικών και κοινωνικών αναγκών του ανθρώπου, η ανάπτυξη της εργασίας συνιστά μία κοινωνική αναγκαιότητα.

2.2.1 Ζήτηση εργασίας

Στην νεοκλασική θεωρία της αγοράς εργασίας η ζήτηση εργασίας έχει ιδιαίτερη σημασία, μεγαλύτερη από εκείνη της προσφοράς εργασίας. Σήμερα όμως υπάρχουν πολλοί νεοκλασικοί που θα αρνηθούν, μετά τον Marshall, ότι η ζήτηση είναι σημαντικότερη από την προσφορά εφόσον στην θεωρία η ζήτηση και η προσφορά διαμορφώνουν από κοινού την τιμή της εργασίας.

Η ζήτηση για εργασία γίνεται η υπόθεση ότι οι εργοδότες επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση του κέρδους τους και γνωρίζουν απόλυτα τις συνθήκες των αγορών. Η καμπύλη ζήτησης εργασίας εκφράζει τις συγκεκριμένες προτιμήσεις των επιχειρήσεων-εργοδοτών σχετικά με τη χρησιμοποίηση εργασίας και προσδιοριστικός παράγοντας αυτής της ζήτησης –μέσα στη διαδικασία μεγιστοποίησης των κερδών του επιχειρηματία - είναι ο μισθός. Η σχέση ανάμεσα στο μισθό και στη ζητούμενη ποσότητα εργασίας είναι σχέση αρνητική, πράγμα που σημαίνει ότι όσο υψηλότερος είναι ο μισθός, τόσο λιγότερη είναι η ζητούμενη εργασία. (Χλέτσος 2011).

Η Νεοκλασική θεωρία προτείνει τη δημιουργία προϋποθέσεων τέλειου ανταγωνισμού ώστε ο μηχανισμός των τιμών-μισθών να επαναφέρει την ισορροπία και να εξαφανίσει την ανεργία. Το νεοκλασικό υπόδειγμα επιφέρει κριτική κατά το ότι ο μισθός που διαμορφώνεται στην αγορά μπορεί να είναι τόσο χαμηλός ώστε οι εργαζόμενοι να μην μπορούν να ζήσουν αξιοπρεπώς και είναι προτιμότερο να υπάρχουν αρκετοί άνεργοι παρά να οδηγηθεί η κοινωνία στην εξαθλίωση. (Λιάπης 2008). Η ανάλυση της ζήτησης για εργασία, κατά τη νεοκλασική προσέγγιση, αποτελεί προϋπόθεση για την κατανόηση σημαντικών θεμάτων της καθημερινής ζωής και της πολιτικής.

«Η ζήτηση εργασίας εξαρτάται από τρεις παράγοντες: τη ζήτηση για το προϊόν, τις τιμές της εργασίας και του κεφαλαίου και την τεχνολογία. Στο βραχυχρόνιο διάστημα η επιχείρηση δεν μπορεί να αυξήσει το απόθεμα κεφαλαίου της και να αλλάξει τη τεχνολογία της. Άρα η επιλογή του ύψους παραγωγής και του ύψους απασχόλησης από την επιχείρηση αποτελούν δύο όψεις της ίδιας απόφασης και εξαρτώνται από το ύψος του πραγματικού μισθού. Η επιλογή του ύψους παραγωγής και απασχόλησης γίνεται με κριτήριο τη μεγιστοποίηση του κέρδους, στο σημείο όπου το οριακό έσοδο από τη παραγωγή μιας επιπρόσθετης μονάδας προϊόντος ισούται με το οριακό κόστος της εργασίας. Κατά συνέπεια, η ζήτηση εργασίας εξαρτάται από το ύψος του πραγματικού μισθού και ταυτίζεται με την καμπύλη οριακού προϊόντος της εργασίας».¹

Η Νεοκλασική θεωρία προτείνει τη δημιουργία προϋποθέσεων τέλει ανταγωνισμού ώστε ο μηχανισμός των τιμών-μισθών να επαναφέρει την ισορροπία και να εξαφανίσει την ανεργία. Το νεοκλασικό υπόδειγμα επιφέρει κριτική κατά το ότι ο μισθός που διαμορφώνεται στην αγορά μπορεί να είναι τόσο χαμηλός ώστε οι εργαζόμενοι να μην μπορούν να ζήσουν αξιοπρεπώς και είναι προτιμότερο να υπάρχουν αρκετοί άνεργοι παρά να οδηγηθεί η κοινωνία στην εξαθλίωση. Η ανάλυση της ζήτησης για εργασία, κατά τη νεοκλασική προσέγγιση, αποτελεί προϋπόθεση για την κατανόηση σημαντικών θεμάτων της καθημερινής ζωής και της πολιτικής.

Κατά την Κεϋνσιανή θεωρία υποστηρίζεται ότι το επίπεδο απασχόλησης προσδιορίζεται από την αναμενόμενη ζήτηση για το προϊόν, τις τεχνικές συνθήκες παραγωγής και την παραγωγικότητα της εργασίας και όχι από τον μισθό. Ειδικότερα αύξηση της ζήτησης είναι εκείνη που οδηγεί στην αύξηση της παραγωγής, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε αύξηση της ζήτησης για εργασία και στη μείωση της ανεργίας. Η αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, για παράδειγμα με τη βελτίωση της χρησιμοποιούμενης τεχνολογίας, οδηγεί σε μείωση των αναγκών για εργασία από πλευράς των επιχειρήσεων και άρα στην αύξηση της ανεργίας. Επίσης, η ανεργία μπορεί να μειωθεί μέσα από πολιτικές τόνωσης της ενεργούς ζήτησης, η οποία με τη σειρά της θα επιδράσει θετικά στη παραγωγή προϊόντων και στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού.

¹Καραμεσίνη Μαρία, «Ανεργία και Πολιτικές Απασχόλησης» (Σημειώσεις), Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα 2011, σελ. 26

Ποια επαγγέλματα όμως και ποιες ειδικότητες εξασφαλίζουν καλύτερες προοπτικές απασχόλησης, μισθούς και συνθήκες εργασίας; Πώς μπορούμε να προβλέψουμε μελλοντικές εξελίξεις στη ζήτηση των επαγγελμάτων; Συμφέρει τις επιχειρήσεις να επενδύουν στην εκπαίδευση του προσωπικού τους; Ποιος είναι ο αριθμός των εργαζομένων που οι επιχειρήσεις επιθυμούν να απασχολήσουν σε κάθε επίπεδο μισθού; Πώς μεταβάλλεται αυτός ο αριθμός, όταν μεταβάλλεται ο μισθός;

Αυτά είναι μερικά ερωτήματα που μας απασχολούν στην καθημερινή μας ζωή, ως εργαζόμενους ή ως εργοδότες, αλλά και ως πολίτες που κρίνουν τις πολιτικές που εφαρμόζονται. Η ανάλυση των συνθηκών ζήτησης για εργασία στηρίζεται σημαντικά στην απάντηση για τα ερωτήματα αυτά.

2.2.2 Προσφορά εργασίας

Η προσφορά εργασίας προσδιορίζεται από τέσσερις παράγοντες μεταξύ των οποίων υπάρχει μεγάλη αλληλεξάρτηση: από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού, από τις ώρες που εργάζεται το εργατικό δυναμικό, από τις ικανότητες του σε σχέση με την παραγωγική προσπάθεια και από την προσπάθεια που καταβάλλει κατά την εργασιακή διαδικασία.

Στην προσφορά εργασίας οι εργαζόμενοι γνωρίζουν τις συνθήκες απασχόλησης, έχουν γνώση των αμοιβών και όλων των στοιχείων που έχουν σχέση με την αγορά εργασίας. Οι επιπτώσεις στο επίπεδο της απασχόλησης και στο επίπεδο του μισθού που οφείλονται στην αυξημένη προσφορά εργασίας, αναμένονται να κινηθούν προς την ίδια κατεύθυνση είτε εξαιτίας ελλειπών εργασιακών δεξιοτήτων, είτε γιατί αντιμετωπίζονται με προκατάληψη από τους εργοδότες.

Η αυξημένη προσφορά εργασίας συνεπάγεται αύξηση της απασχόλησης με ταυτόχρονη μείωση του πραγματικού μισθού. Η επίπτωση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι η αυξημένη προσφορά εργασίας οδηγεί στην αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των εργαζομένων για τη διατήρηση μιας θέσης εργασίας.

Κατά τη νεοκλασική προσέγγιση η προσφορά εργασίας προσδιορίζεται από τις αποφάσεις των εργαζομένων να μοιράσουν τον διαθέσιμο χρόνο τους μεταξύ εργασίας και λοιπών δραστηριοτήτων. Η νεοκλασική θεωρία αντιμετωπίζει τις επιλογές του ατόμου σε σχέση με την ένταξή του στην αγορά εργασίας και σε σχέση με τους όρους απασχόλησης του, δηλαδή ανάγει την προσφορά εργασίας στο μικρό-επίπεδο,

αναλύοντας τους λόγους για τους οποίους το άτομο επιθυμεί να προσφέρει περισσότερη ή λιγότερη εργασία. Κατά συνέπεια, η νεοκλασική προσέγγιση μετατόπισε το πρόβλημα από το μακρό-κοινωνικό επίπεδο στο μικρό-επίπεδο των ατόμων.

Ο προσδιορισμός της προσφοράς και της ζήτησης εργασίας οδηγούν στον προσδιορισμό ενός επιπέδου ισορροπίας της απασχόλησης, κάτω από τη βασική υπόθεση ότι η αγορά βρίσκεται σε πλήρη ανταγωνισμό.

2.3 Η αγορά εργασίας στην Ελλάδα

Η αγορά εργασίας, είναι ένας θεσμός ιστορικά καθορισμένος. Η διαδικασία συγκρότησης της αγοράς εργασίας είναι μία μακροχρόνια και οδυνηρή διαδικασία. Η αγορά εργασίας ορθώνεται πάνω στα συντρίμια παλαιότερων μορφών απασχόλησης και παραγωγής και έτσι βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος των οικονομολόγων ήδη από το 18^ο αιώνα, όταν η μισθωτή απασχόληση κυριαρχεί στην παραγωγική διαδικασία και η αγορά εργασίας εμπεδώνεται ως κοινωνικός θεσμός.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του '90 έγιναν σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές στην Ελληνική οικονομία οι οποίες επηρέασαν σε σημαντικό βαθμό τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, υπήρξαν αλλαγές του θεσμικού πλαισίου που διέπει την αγορά εργασίας. Το θεσμικό αυτό πλαίσιο αποτελείται από τη νομοθεσία προστασίας της απασχόλησης, από το σύστημα της κοινωνικής προστασίας, από τις νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν στο χρόνο και στην οργάνωση της εργασίας, από το καθεστώς και την κατάσταση των εργασιακών σχέσεων που άμεσα ή έμμεσα επηρεάζει τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας, δημιουργώντας έτσι κάποιους παράγοντες που συμβάλλουν στην εξέλιξη της όπως είναι:

- η εφαρμογή προγραμμάτων για την προώθηση της απασχόλησης
- η δια βίου μάθηση
- η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας
- η ισότητα των φύλων
- το εκπαιδευτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού
- η αυξανόμενη συμμετοχή γυναικών στο εργατικό δυναμικό
- η απασχόληση (πολλές φορές παράνομη) μεγάλου αριθμού οικονομικών μεταναστών

Η αγορά εργασίας συνδέεται ταχύτατα με τις ευρύτερες οικονομικές διαδικασίες και η λειτουργία της επιδρά στους ανθρώπους περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη αγορά. Έτσι, οι δυσμενείς εξελίξεις στην αγορά εργασίας, που έλαβαν χώρα κατά τις τελευταίες κυρίως δεκαετίες, δυσχεραίνουν περαιτέρω όχι μόνο τη θέση των μη προνομιούχων ομάδων αλλά και ολόένα ευρύτερων τμημάτων του πληθυσμού καθιστώντας τα ζητήματα των αγορών εργασίας περισσότερο επίκαιρα και καθοριστικά.

2.4 Πολιτικές προστασίας της εργασίας

«Η ανάγκη της κοινωνικής προστασίας της εργατοϋπαλληλικής τάξης έγινε συνείδηση κατά τον 20^ο αιώνα με την εκπληκτική πρόοδο της βιομηχανίας και την ιλιγγιώδη αριθμητική αύξηση της κοινωνικής αυτής τάξης, που μέλη της συχνά δεν διαθέτουν άλλα περιουσιακά στοιχεία από την ικανότητά τους για εργασία. Η προστασία αυτή αναλήφθηκε από το κράτος ή από ημικρατικούς οργανισμούς που ελέγχονται από αυτό και έχει ως σκοπό την εξασφάλιση των ασφαλιζόμενων από ορισμένα γεγονότα που είτε διαταράσσουν απλώς είτε εκμηδενίζουν την ικανότητα τους για εργασία, όπως η αναπηρία, τα γηρατειά, κλπ».²

Η προστασία της εργασίας είναι δικαίωμα όλων. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 22 παράγραφος 1, 2, 3, 4 & 5 του Συντάγματος (Προστασία της εργασίας):

§ 1. Η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξύψωση του εργαζόμενου αγροτικού και αστικού πληθυσμού. Όλοι οι εργαζόμενοι, ανεξάρτητα από φύλο ή άλλη διάκριση, έχουν δικαίωμα ίσης αμοιβής για παρεχόμενη εργασία ίσης αξίας.

§ 2. Με νόμο καθορίζονται οι γενικότεροι όροι εργασίας, που συμπληρώνονται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας συναπτόμενες με ελεύθερες διαπραγματεύσεις και, αν αυτές αποτύχουν, με τους κανόνες που θέτει η διαιτησία.

² Αντωνία Πουλάκου-Ευθυμιάτου, «Εργατικό Δίκαιο», Εκδόσεις ΑΝΤ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2007 σελ. 138.

§ 3. Νόμος ορίζει τα σχετικά με τη σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας από τους δημόσιους υπαλλήλους και τους υπαλλήλους οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλων νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου.

§ 4. Οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας απαγορεύεται. Ειδικοί νόμοι ρυθμίζουν τα σχετικά με την επίταξη προσωπικών υπηρεσιών σε περίπτωση πολέμου ή επιστράτευσης ή για την αντιμετώπιση αναγκών της άμυνας της χώρας ή επείγουσας κοινωνικής ανάγκης από θεομηνία ή ανάγκης που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, καθώς και τα σχετικά με την προσφορά προσωπικής εργασίας στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης για την ικανοποίηση τοπικών αγορών.

§ 5. Το Κράτος μεριμνά για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, όπως ο νόμος ορίζει.

Υπάρχουν επίσης, μέτρα για την προστασία από την ανεργία. Από τις πιο δύσκολες στιγμές ενός ανθρώπου που δεν έχει άλλους πόρους πέρα από την εργασία του είναι όταν μένει χωρίς απασχόληση ή αναζητεί εργασία και δεν βρίσκει.

Γνωρίζουμε όλοι, ότι πολλές φορές , μπορεί η επιβίωση του ατόμου ή και ολόκληρης οικογένειας να εξαρτάται από το αποτέλεσμα της αναζήτησης αυτής.

«Η Πολιτεία στην προσπάθεια να βοηθήσει τα άτομα που βρίσκονται στη θέση της ανεργίας έχει υιοθετήσει το εθνικό σύστημα προστασία από την ανεργία. Αυτό προβλέπει τη χορήγηση επιδόματος στους ανέργους για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις.»³

2.5 Τα θεσμικά πλαίσια στην Ελλάδα

Το θεσμικό πλαίσιο είναι το σύνολο των κανονιστικών διατάξεων που με ρητό ή έμμεσο τρόπο διέπουν τη σχέση μισθωτής απασχόλησης. Στην κατηγορία αυτή των προσδιοριστικών παραγόντων της αγοράς εργασίας ανήκουν οι νόμοι, οι λοιπές κρατικές κανονιστικές διατάξεις, η οργανωτική δομή των επιχειρήσεων, οι εσωτερικοί κανονισμοί των επιχειρήσεων, η ύπαρξη συνδικάτων εργαζομένων και εργοδοτικών ενώσεων, η σχετική ισχύς τους, η ύπαρξη και η αποτελεσματική λειτουργία των εσωτερικών αγορών εργασίας, οι συνθήκες ανταγωνισμού στην αγορά του προϊόντος

³ Αντωνία Πουλάκου-Ευθυμιάτου, «Εργατικό Δίκαιο», Εκδόσεις Αντ.Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ-ΚΟΜΟΤΗΝΗ 2007, σελ. 177.

κλπ. Οι παράγοντες αυτοί ρυθμίζουν, κατά κάποιο τρόπο, τον τρόπο άσκησης του δικαιώματος του εργοδότη να οργανώνει τη παραγωγική διαδικασία, ενώ, ταυτόχρονα συνιστούν και περιορισμούς σε αυτό το δικαίωμα.

Η σχέση της πολιτικής απασχόλησης με την κοινωνική πολιτική προκύπτει ευθέως και από την αναγνώριση της εργασίας ως κοινωνικού δικαιώματος. Θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στη σημασία του Συντάγματος για το εργατικό Δίκαιο.

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, σύμφωνα με το άρθρο 22 παράγραφος 1 του Ελληνικού Συντάγματος,

«η εργασία αποτελεί δικαίωμα και προστατεύεται από το Κράτος, που μεριμνά για τη δημιουργία συνθηκών απασχόλησης όλων των πολιτών και για την ηθική και υλική εξ΄ΰψωση του εργαζομένου αγροτικού και αστικού πληθυσμού.»

Αυτό συνεπάγεται, δεσμεύσεις, υποχρεώσεις και δικαιώματα από τη μεριά όλων των φορέων που μπορούν να διασφαλίσουν την πρόσβαση σε θέσεις εργασίας. Σε ένα πρώτο επίπεδο, το κράτος είναι εκείνο το οποίο οφείλει και καλείται να λαμβάνει εκείνα τα απαραίτητα μέτρα που θα διασφαλίζουν την εξεύρεση εργασίας για το εργατικό δυναμικό της χώρας. Τα μέτρα αυτά στόχο έχουν την ομαλή πρόσβαση σε θέσεις εργασίας, την εξασφάλιση των συνθηκών για τη δημιουργία αυτών των θέσεων, καθώς και την εξασφάλιση εκείνων των όρων που θα επιτρέπουν την κατά το δυνατόν ομαλή αναπαραγωγή του εργατικού δυναμικού μέσα από την κατοχύρωση των προϋποθέσεων αξιοπρεπούς διαβίωσης.

Στο σημείο αυτό, χρειάζεται, να τονιστεί ότι η συνταγματική κατοχύρωση δε σημαίνει και αυτόματη υποχρέωση του κράτους να εξασφαλίσει στον κάθε πολίτη του ξεχωριστά μια αμειβόμενη θέση εργασίας. Το κράτος έχει μια γενικής διάστασης υποχρέωση για τη συγκρότηση εκείνων των συνθηκών που μπορούν να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την ανεύρεση απασχόλησης, για όσους μπορούν και έχουν την πρόθεση ή την ανάγκη να το πράξουν. Σε διαφορετική περίπτωση δε θα υπήρχαν άνεργοι, εάν λάβουμε υπόψη ότι εντασσόμαστε σε ένα οικονομικό σύστημα το οποίο, ιδιαίτερα στην τρέχουσα περίοδο, διαμορφώνει νέα δεδομένα στην αγορά εργασίας και στην έννοια «εργασία».

Επίσης, το κοινωνικό δικαίωμα στην εργασία δεν συνεπάγεται μόνον την υποχρέωση του κράτους να διατηρεί τη συνολική απασχόληση σε επίπεδα υψηλά και αυξανόμενα,

κοντά στο επίπεδο της πλήρους απασχόλησης, όπως και αν ορισθεί αυτό, αλλά και μια σειρά από συμπληρωματικά δικαιώματα, τα οποία άλλωστε ρητά περιλαμβάνονται στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων. Τα δικαιώματα αυτά είναι η ελευθερία επιλογής επαγγέλματος, η προστασία από την ανεργία, η ικανοποιητική και δίκαιη αμοιβή, οι ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας, το δικαίωμα σε ελεύθερο χρόνο και σε άδειες με πλήρεις αποδοχές, το δικαίωμα σε ασφάλιση για την αρρώστια, την αναπηρία, τη χηρεία, τη γεροντική ηλικία, «όπως και για όλες τις άλλες περιπτώσεις που στερείται τα μέσα της συντήρησης του, εξαιτίας περιστάσεων ανεξαρτήτων της θέλησης του»(άρθρο 25, παράγραφος 1), το δικαίωμα στην γενική και στην τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση (άρθρο 26, παράγραφος 1).

Επιπλέον, η παράγραφος 3 του άρθρου 23 της Διακήρυξης δηλώνει ότι «η αμοιβή της εργασίας πρέπει να συμπληρώνεται με άλλα μέσα κοινωνικής προστασίας».

Η παραπομπή στο Σύνταγμα και στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στοχεύει να αναδείξει τις βασικές αρχές που συνιστούν την ουσία του κοινωνικού δικαιώματος στην εργασία και τον υποχρεωτικό σεβασμό τους από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, αποτελεί επίσης την αναζήτηση πολιτικών που εξασφαλίζουν την απασχόληση και καταπολεμούν την ανεργία. Για το λόγο αυτό στην ίδια Διακήρυξη στο τελευταίο άρθρο(30) δηλώνεται ότι:

«καμία διάταξη της παρούσας Διακήρυξης δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι παρέχει σε ένα κράτος, σε μια ομάδα ή σε ένα άτομο οποιοδήποτε δικαίωμα να επιδίεται σε ενέργειες ή να εκτελεί πράξεις που αποβλέπουν στην άρνηση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών που εξαγγέλλονται σε αυτή.»

Είναι προφανές ότι το δικαίωμα στην εργασία συνοδεύεται από τα δικαιώματα στην ποιότητα της εργασίας και της ικανοποιητικής αμοιβής που διασφαλίζει την αξιοπρεπή διαβίωση, δηλαδή τη διαβίωση σύμφωνα με το κοινωνικά αποδεκτό πρότυπο κατανάλωσης.

Είναι αυτονόητο ότι το δικαίωμα στην εργασία δεν μπορεί να είναι πλήρως εξασφαλισμένο για το σύνολο του εργατικού δυναμικού. Για τον λόγο αυτό η κοινωνική, και όχι απλώς ασφαλιστική κάλυψη από τον κίνδυνο της ανεργίας θεμελιώνεται ως δικαίωμα αποζημίωσης, ακριβώς επειδή δεν μπορεί να διασφαλίσει, σε

όλες τις περιπτώσεις και συνεχώς, το κύριο δικαίωμα, δηλαδή το δικαίωμα στην εργασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

3.1 Έννοια της απασχόλησης

Είναι σκόπιμο στο σημείο αυτό να δοθούν ορισμένοι βασικοί ορισμοί των εννοιών περί απασχόλησης. Οι ορισμοί που παρουσιάζονται εδώ είναι αυτοί που η ΕΣΥΕ⁴ χρησιμοποιεί για τον προσδιορισμό των διαφόρων μεγεθών που αφορούν την απασχόληση.

Απασχολούμενοι

Στην κατηγορία των απασχολούμενων περιλαμβάνονται τα άτομα εργάζονται σε σχέση εξαρτημένης εργασίας, δηλαδή οι μισθωτοί και όσοι εργάζονται με σχέση μη εξαρτημένης εργασίας, δηλαδή οι αυτοαπασχολούμενοι.

Απασχόληση

Με τον όρο απασχόληση «προσδιορίζεται το ποσοστό του εργατικού δυναμικού (οικονομικά ενεργός πληθυσμός), που σε μία δεδομένη στιγμή, το σύνολο του εργατικού δυναμικού αποτελείται από τους απασχολούμενους και τους άνεργους.»⁵

Ποσοστό απασχόλησης

Ορίζεται ως το ποσοστό των απασχολουμένων ατόμων στον πληθυσμό εργάσιμης ηλικίας.

Οικονομικά ενεργός πληθυσμός

Στην ουσία ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός είναι το εργατικό δυναμικό, δηλαδή το σύνολο των απασχολουμένων στην ελληνική οικονομία και των ανέργων.

3.2 Μορφές απασχόλησης

⁴ Οι ορισμοί της ΕΣΥΕ βρίσκονται στις ετήσιες εκδόσεις της Στατιστικής Επετηρίδας της Ελλάδας.

⁵ Κατσανέβας Θ. (2007), «Οικονομική της εργασίας & εργασιακές σχέσεις», Εκδ. Σταμούλη 2007, σελ.65

Πλήρης απασχόληση

Η απασχόληση θεωρείται πλήρης όταν ο εργαζόμενος απασχολείται κάθε εβδομάδα όσες ώρες προβλέπει το ωράριο που ισχύει στην εργασία αυτή. Η έννοια της πλήρους απασχόλησης αφορά τους εργαζομένους με εξαρτημένη σχέση, δηλαδή τους μισθωτούς και όχι τους αυτοαπασχολούμενους.

Μερική απασχόληση

Το πλαίσιο λειτουργίας και ρύθμισης της μερικής απασχόλησης διαμορφώνεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1990 με τη ψήφιση του νόμου Ν. 1892/1990 «για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις» (άρθρο 38).

Η απασχόληση θεωρείται μερική όταν ο εργαζόμενος απασχολείται λιγότερες ώρες κάθε εβδομάδα από τις ώρες που προβλέπει το ωράριο στην εργασία του, και λαμβάνει αντιστοίχως και μικρότερη αμοιβή.

Σύμφωνα με τον νέο νόμο 3846/2010, «μερική απασχόληση είναι η απασχόληση που είναι μικρότερης διάρκειας από την κανονική σε ημερήσια, εβδομαδιαία, δεκαπενθήμερη ή μηνιαία εργασία για ορισμένο ή αόριστο χρόνο. Η συμφωνία για μερική απασχόληση πρέπει να γνωστοποιηθεί εντός 8 ημερών από την κατάρτιση της στην οικεία Επιθεώρηση Εργασίας, διαφορετικά τεκμαίρεται ότι είναι με πλήρη απασχόληση».⁶

Σύμφωνα με το άρθρο 2 του νέου νόμου 3846/2010 (ΦΕΚ Α/66/11.5.10) προβλέπει για τη μερική απασχόληση τα εξής:

1. Κατά τη κατάρτιση σύμβαση εργασίας μπορεί να συνομολογηθεί εγγράφως η μερική απασχόληση. Μέσα σε 8 ημέρες γνωστοποίηση στο ΣΕΠΕ.
2. Αν η μερική απασχόληση έχει καθορισθεί με ημερήσιο ωράριο μικρότερης διάρκειας από το κανονικό η παροχή της συμφωνηθείσας εργασίας πρέπει να είναι συνεχόμενη και να παρέχεται μια φορά την ημέρα. Εξαιρούνται: οι οδηγοί αυτοκινήτων μεταφοράς μαθητών ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων παιδικών σταθμών, καθηγητών φροντιστηρίων ξένων γλωσσών μέσης εκπαίδευσης
3. Καταγγελία για άρνηση αποδοχής μερικής απασχόλησης είναι άκυρη.

⁶Ενημερωτικό Δελτίο Ξενοδοχειακού Επιμελητηρίου Ελλάδος, σελ. 1.

4. Εάν η απασχόληση είναι μικρότερη των 4 ωρών η αντίστοιχη αμοιβή προσαυξάνεται κατά 7,5%.
5. Έχουν δικαίωμα άδειας και οι μερικώς απασχολούμενοι.
6. Υποχρέωση παροχής πρόσθετης εργασίας, σε περίπτωση ανάγκης. Αν παρασχεθεί εργασία πέραν της συμφωνημένης ο μερικώς απασχολούμενος δικαιούται πρόσθετη αμοιβή 10%. Ο μερικώς απασχολούμενος μπορεί να αρνηθεί παροχή εργασίας πέραν της συμφωνηθείσης όταν η μερική απασχόληση λαμβάνει χώρα κατά συνήθη τρόπο.
7. Σε επιχειρήσεις 20 ατόμων και άνω ο πλήρως απασχολούμενος, έχει το δικαίωμα μετά τη συμπλήρωση 1 έτους εργασίας να ζητήσει τη μετατροπή της σύμβασης εργασίας από πλήρη σε μερική απασχόληση με δικαίωμα επανόδου σε πλήρη απασχόληση εκτός αν η άρνηση δικαιολογείται από τις επιχειρησιακές ανάγκες. Ο εργαζόμενος στην αίτηση πρέπει να προσδιορίζει τη διάρκεια της μερικής απασχόλησης και το είδος. Αν ο εργοδότης δεν απαντήσει εγγράφως μέσα σε ένα μήνα θεωρείται ότι το αίτημα του εργαζόμενου έχει γίνει δεκτό.
8. Υπολογίζεται η προϋπηρεσία.
9. Παρέχεται δυνατότητα συμμετοχής σε επαγγελματική κατάρτιση κοινωνικές υπηρεσίες.
10. Ο εργοδότης ενημερώνει τους εκπροσώπους των εργαζομένων για τον αριθμό των απασχολούμενων με μερική απασχόληση σε σχέση με την εξέλιξη του συνόλου των εργαζομένων καθώς και για τις προοπτικές πρόσληψης εργαζομένου με πλήρη απασχόληση.
11. Εφαρμόζονται όλες οι διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας Ε.Π.Α. (Εταιρείες Προσωρινής Απασχόλησης)

Αυτοαπασχόληση

Η αυτοαπασχόληση θεωρείται σαν μία μορφή «άτυπης» απασχόλησης και χαρακτηριστική των αναπτυσσόμενων οικονομιών και χωρών. Γενικότερα αφορά άτομα τα οποία έχουν αποφασίσει να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση. Η αυτοαπασχόληση είναι υψηλή στην Ελλάδα και σαφέστατα δεν μπορεί να θεωρηθεί άτυπη. Η αυτοαπασχόληση επικεντρώνεται, κυρίως, στον τομέα των υπηρεσιών, ιδιαίτερα στις τουριστικές και προσωπικές υπηρεσίες.

«Σύμφωνα με την έρευνα του Παρατηρητηρίου ΜΜΕ του ΕΟΜΜΕΧ , οι κύριοι παράγοντες που οδηγούν στην αυτοαπασχόληση γενικά μπορούν να συνοψισθούν στους παρακάτω:

- Μορφωτικό επίπεδο
- Πρότερη επαγγελματική εμπειρία (γνώση του αντικειμένου)
- Επίπεδο χρηματικών δυνατοτήτων και χρηματοδοτήσεων
- Ποιοτικοί παράγοντες (ανάλυση δυσκολιών για την έναρξη λειτουργίας, ευκαιρίες που παρουσιάζονται, προτάσεις συνεργασιών, κλπ)
- Ευελιξία ωραρίου
- Εισόδημα
- Οικογενειακοί λόγοι
- Ανάπτυξη πρωτοβουλίας
- Ελευθερία λήψης αποφάσεων»⁷

Ετεροαπασχόληση

Το άτομο υποχρεώνεται να εργαστεί σε έναν κλάδο τελείως διαφορετικό από αυτόν που έχει σπουδάσει ή τον οποίο επιθυμεί.

Μόνιμη και προσωρινή απασχόληση

Ο καθορισμός του είδους της απασχόλησης με κριτήριο τη μονιμότητα γίνεται μόνο σε όσους εργάζονται με σχέση εξαρτημένης εργασίας. Γενικά όμως, αν έχει καθορισθεί ρητά καταληκτική ημερομηνία ή αν η διάρκεια μίας εργασίας εξαρτάται από την περάτωση ενός έργου, θεωρείται προσωρινή (σύμβαση ορισμένου χρόνου ή σύμβαση έργου). Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται και οι εργαζόμενοι με σχέση εξαρτημένης εργασίας σε εποχιακά επαγγέλματα. Διαφορετικά, ο εργαζόμενος θεωρείται ότι έχει μόνιμη ή αορίστου χρόνου απασχόληση.

⁷Έρευνα Παρατηρητηρίου ΜΜΕ του ΕΟΜΜΕΧ, Προσδιοριστικοί Παράγοντες της Αυτοαπασχόλησης και οι αντιλήψεις ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα, σελ. 8.

3.3 Ενεργητικές & Παθητικές Πολιτικές Απασχόλησης

3.3.1 Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του 1960 και καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα στόχων και προγραμμάτων, οικονομικών και κοινωνικών.

Υπήρξαν τεκμηριωμένες προτάσεις πολιτικής για την αναδιάρθρωση των δαπανών για πολιτικές απασχόλησης σε όφελος των ενεργητικών πολιτικών οι οποίες προκαλούν κινητικότητα της προσφοράς εργασίας, βελτιώνουν την ποιότητα του εργατικού δυναμικού και ενδυναμώνουν τις διαδικασίες αναζήτησης και εύρεσης εργασίας.

Υπάρχουν αρκετοί ορισμοί διατυπωμένοι από ερευνητές που προσπαθούν να αποτυπώσουν την έννοια των πολιτικών αυτών. Ο L. Calmfors δίνει έναν πολύ γενικό ορισμό, «Ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης είναι μέτρα με σκοπό να βελτιωθεί η λειτουργία της αγοράς εργασίας και τα οποία απευθύνονται προς τους ανέργους.»⁸

Σύμφωνα με έναν κοινά αποδεκτό ορισμό οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης «είναι παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας που στοχεύουν συγκεκριμένες ομάδες στην αγορά εργασίας. Υπό αυτή την έννοια, διαφέρουν από τις γενικές πολιτικές απασχόλησης που, εξ ορισμού, δεν απευθύνονται σε κάποια ιδιαίτερη ομάδα. Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης βασικά αποσκοπούν στην αύξηση της πιθανότητας απασχόλησης ή στη βελτίωση των εισοδηματικών προοπτικών ανέργων ατόμων ή ομάδων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες, για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας.»⁹

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης περιλαμβάνουν τρία κύρια στοιχεία:

- ανάπτυξη δεξιοτήτων σχετικών με την εργασία μέσω προγραμμάτων κατάρτισης και επανακατάρτισης.
- ενεργοποίηση της προσφοράς εργασίας με προγράμματα δημιουργίας θέσεων εργασίας, επιδοτούμενων θέσεων εργασίας, κλπ.

⁸L. Calmfors, "Active Labour Market Policy and Unemployment – A Framework for the Analysis of Features", Crucial Design 1994, No22 page 7.

⁹Ευρωπαϊκή Επιτροπή, "Employment Europe", Γενική Διεύθυνση Κοινωνικών Υποθέσεων και Ισότητας Ευκαιριών, 2006, Unit D.1,σελ. 120.

- προώθηση της αποτελεσματικότητας των αγορών εργασίας μέσω της βελτίωσης των παρεχόμενων υπηρεσιών από τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης και την εξατομικευμένη παρέμβαση για αναζήτηση εργασίας.

«Λόγω του ότι, οι κενές θέσεις εργασίας σπανίζουν, τα προγράμματα αυτά (επιδόματα ανεργίας) ουσιαστικά υποκαθιστούν τις κανονικές θέσεις με αυτές των προγραμμάτων. Ας πούμε στην περίπτωση που κάποιο γραφείο ευρέσεως εργασίας έχει βοηθήσει τον άνεργο στην κάλυψη κενής θέσης μέσω προγράμματος, και αυτός την αρνείται με ανυπόστατες δικαιολογίες μπορεί να επιβληθεί διακοπή του επιδόματος ανεργίας.»¹⁰

Επομένως, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης είναι μέτρα που στοχεύουν απευθείας στην κινητοποίηση της προσφοράς εργασίας, έχουν ως κύριο στόχο την αύξηση των πιθανοτήτων ένταξης ανέργων στην αγορά εργασίας και συμβάλλουν έτσι στην αύξηση της απασχόλησης. Είναι ένα πλήθος πολιτικών μικροοικονομικού χαρακτήρα που δρουν με επιλεκτικότητα.

3.3.2 Παθητικές Πολιτικές Απασχόλησης

Μία κύρια λειτουργία των παθητικών πολιτικών απασχόλησης αποτελεί και η διαχείριση του συστήματος των δικαιούχων επιδόματος ανεργίας, προχωρούν δηλαδή ένα βήμα παρακάτω δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την εικόνα της διατηρήσιμης ανεργίας.

¹⁰ Δημουλάς Κ.- Μιχαλοπούλου Κ., «Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-Α5 Ε5Υ, 2008, σελ. 252.

Σε ένα πρώτο επίπεδο, οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης καλούνται να αντιμετωπίσουν τα αίτια εμφάνισης της ανεργίας, σε αντιδιαστολή προς τις παθητικές πολιτικές, οι οποίες απλώς αντισταθμίζουν, εν μέρει τουλάχιστον, την απώλεια εισοδημάτων των εργαζομένων εξ αιτίας της ανεργίας. Είναι σημαντικός επομένως, να κατανοήσουμε τα αίτια της ανεργίας στα οποία θα αναλύσουμε παρακάτω σε επόμενο κεφάλαιο.

Επομένως, οι παθητικές πολιτικές είναι αυτές που αναφέρονται στη στήριξη του εισοδήματος των ανέργων, όπως π.χ. τα επιδόματα ανεργίας ή στον περιορισμό της προσφοράς εργασίας, όπως π.χ. η πρόωρη συνταξιοδότηση.

Στον παρακάτω πίνακα αναφέρονται τα μέτρα των ενεργητικών και παθητικών πολιτικών απασχόλησης.

ΜΕΤΡΑ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ	Προγράμματα κατάρτισης με σκοπό να βελτιώσουν τις προοπτικές απασχόλησης(employability) των ανέργων ή των ομάδων – στόχων και χρηματοδοτούνται από το δημόσιο. Πρέπει να περιλαμβάνει διδασκαλία στην αίθουσα ή, σε περίπτωση που γίνεται στον χώρο εργασίας, πρέπει να εξασφαλίζεται ειδική επίβλεψη και καθοδήγηση (instruction).
ΕΝΑΛΛΑΓΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΜΟΙΡΑΣΜΑ ΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν ώστε να διευκολύνεται η πρόσληψη ατόμων που ανήκουν στην ομάδα – στόχο σε θέσεις εργασίας ήδη εργαζομένων είτε εκ περιτροπής (job rotation) είτε εργαζόμενοι ορισμένες ώρες (job sharing).
ΚΙΝΗΤΡΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	Μέτρα διευκόλυνσης των προσλήψεων ανέργων που ανήκουν στις ομάδες – στόχους ή εξασφάλισης της απασχόλησης εργαζομένων σε επισφαλείς θέσεις εργασίας.
ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ	Μέτρα διευκόλυνσης ατόμων με αναπηρία στην αγορά εργασίας.

ΑΜΕΣΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	Δημιουργία θέσεων εργασίας στον κοινωφελή τομέα για άτομα που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα ανεύρεσης εργασίας και είναι μακροχρόνια άνεργοι.
ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	Κίνητρα για ανέργους που ανήκουν στις ομάδες – στόχους να ξεκινήσουν δική τους εργασία ή να γίνουν ανεξάρτητοι επαγγελματίες (αυτοαπασχολούμενοι).
ΜΕΤΡΑ ΠΑΘΗΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ	
ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΑΝΕΡΓΟΥΣ	Επιδόματα διατήρησης του εισοδήματος και ενισχύσεις προς άτομα που έχασαν την εργασία τους (επιδόματα ανεργίας).
ΠΡΟΩΡΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ	Ενίσχυση της μερικής ή ολικής συνταξιοδότησης ηλικιωμένων ανέργων με μικρές πιθανότητες ανεύρεσης εργασίας ή ηλικιωμένων εργαζομένων με σκοπό να αντικατασταθούν από νεότερα άτομα που ανήκουν σε ομάδα – στόχο.

ΠΗΓΗ: Employment in Europe, 2006, σ. 121-2.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΑΝΕΡΓΙΑ

4.1 Ορισμός της ανεργίας

Στην οικονομική επιστήμη άνεργος θεωρείται ένα άτομο το οποίο είναι ικανό αλλά και πρόθυμο να εργαστεί και είναι ανεπιτυχείς οι προσπάθειες του, για να βρει μία εργασία.

Ανεργία ορίζεται ως το πηλίκο των ανέργων μιας περιοχής προς το συνολικό εργατικό δυναμικό σε αυτήν. Εκφράζεται ως ποσοστό επί τοις εκατό του εργατικού δυναμικού, όπου εργατικό δυναμικό είναι το άθροισμα των ανέργων και των απασχολούμενων στη συγκεκριμένη περιοχή.

Από τον ορισμό προκύπτει η σχέση:

$$\text{Εργατικό δυναμικό (L)} = \text{Απασχόληση(E)} + \text{Ανεργία(U)}$$

Η ανεργία συνήθως μετρείται σε άτομα, αλλά οι οικονομικές αναλύσεις μετριοούνται με το ποσοστό ανεργίας, δηλαδή:

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \text{ανεργία} / \text{εργατικό δυναμικό}$$

$$U \% = U / L = U / (E + U)$$

Η ανεργία είναι ένα μακροοικονομικό πρόβλημα που επηρεάζει τα άτομα άμεσα. Είναι το σημαντικότερο ίσως πρόβλημα των σύγχρονων αναπτυγμένων οικονομιών. Είναι φανερό ότι η ανεργία έχει άμεσες και σοβαρές επιδράσεις σε όσους είναι άνεργοι και δε διαθέτουν πηγές εισοδήματος.

Συγκεκριμένα η απώλεια εργασίας, σημαίνει πτώση του βιοτικού επιπέδου, αλλά επίσης επιφέρει και ψυχολογικά προβλήματα στον άνθρωπο. Συχνά είναι στοιχείο ενός φαύλου κύκλου με χαμηλή εκπαίδευση και ανθρώπινο δυναμικό, ασθενειών υγείας, κοινωνικής και πολιτικής περιθωριοποίησης.

4.2 Αίτια ανεργίας

«Σύμφωνα με την έρευνα της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ): Το ποσοστό ανεργίας τον Νοέμβριο 2011 ανήλθε σε 20,9 % έναντι 13,9 % τον Νοέμβριο 2010 και 18,2 % τον Οκτώβριο 2011. Οι άνεργοι ανήλθαν σε 1.029.587 άτομα και αυξήθηκαν κατά 337.010 άτομα σε σχέση με τον Νοέμβριο 2010 (αύξηση 48,7 %) ».¹¹

Το ερώτημα που γεννιέται είναι: Σε ποιους λόγους οφείλεται το υψηλό αυτό ποσοστό ανεργίας;

Είναι φανερό, ότι μπορούν να προσδιοριστούν κάποια εμφανή αίτια της ανεργίας όπως είναι:

- Η οικονομική κρίση
- Απουσία σύνδεσης ανάμεσα στην εκπαίδευση και στην παραγωγή – ελλιπής επαγγελματικός προσανατολισμός
- Εισροή μεταναστών και προσφύγων
- Μείωση επενδύσεων και ανταγωνιστικότητας
- Έλλειψη εξειδίκευσης στο νέο περιβάλλον καταμερισμού της εργασίας
- Κατάργηση παραδοσιακών επαγγελμάτων
- Τεχνολογική ανάπτυξη
- Εξαγωγή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε περιοχές / κράτη με φθηνότερο εργατικό δυναμικό.

Αναλυτικότερα, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ύπαρξη πολλών τομέων στην οικονομία προκαλεί διαταραχές στην παραγωγικότητα που οδηγούν σε ασύμμετρες επιδράσεις και ανακατανομή του εργατικού δυναμικού, η οποία έχει κόστος για άτομα και επιχειρήσεις, με αυτό τον τρόπο η ανεργία είναι πιο έντονη στις υφέσεις.

Η εξέλιξη της τεχνολογίας και η αλλαγή του παραγωγικού μοντέλου προκαλούν την εξαφάνιση χιλιάδων θέσεων εργασίας. Οι νέες θέσεις που δημιουργούνται αντιπροσωπεύουν ένα πολύ μικρό ποσοστό των πρώτων. Η τεράστια αύξηση της παραγωγικότητας επιτελείται από ένα συνεχώς συρρικνωμένο εργατικό δυναμικό. Το εργατικό δυναμικό χωρίζεται πλέον σε δύο ομάδες: την ομάδα υψηλής ειδίκευσης, με

¹¹ Το ΒΗΜΑ, Άρθρο 09/02/2012.

γνώσεις και δεξιότητες και την ομάδα των εργαζομένων των παλαιών τεχνολογιών οι οποίοι διώχνονται από την παραγωγική αλυσίδα και περιθωριοποιούνται.

Σύμφωνα με τον Krugman (1994) η τεχνολογία έχει αναβαθμίσει τη ζήτηση για εργαζομένους με υψηλές δεξιότητες, ενώ ταυτόχρονα έχει μειώσει τη ζήτηση για άτομα με χαμηλό επίπεδο δεξιοτήτων.

Επίσης, υπάρχουν επιχειρήσεις που ατομικά ενδιαφέρονται για συγκεκριμένους τύπους εργαζομένων και για το οποίο απαιτείται κόστος για την εύρεση τους.

Η Λυμπεράκη (2005) προσπαθεί να εξακριβώσει τα αίτια της ανεργίας στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, η συγγραφέας αποδίδει την υψηλή ανεργία, στη σημαντική αύξηση του συνόλου του εργατικού δυναμικού λόγω της εισόδου των γυναικών στο κόσμο της εργασίας, καθώς και την εισροή μεταναστών στην Ελλάδα. Στην εποχή μας έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο της μετανάστευσης που είναι σημαντικός λόγος της ύπαρξης της ανεργίας διότι η μετανάστευση κατά κύριο λόγο γίνεται αφού στην πατρίδα των μεταναστών δεν υπάρχουν ευκαιρίες εργασίας. Οι μετανάστες όταν έρχονται στη χώρα υποδοχής είναι πρόθυμοι να δουλέψουν σε οποιαδήποτε εργασία αλλά με την πάροδο του χρόνου επιθυμούν να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο και επιδιώκουν θέσεις εργασίας με υψηλότερες αποδοχές με αποτέλεσμα να καταλαμβάνουν θέσεις τις οποίες τις κατείχαν προηγουμένα οι Έλληνες οδηγώντας τους στην ανεργία. Αυτοί είναι οι νόμιμοι μετανάστες οι οποίοι είναι φορολογούμενοι πολίτες ως προς τη χώρα. Υπάρχουν όμως και μετανάστες οι οποίοι είναι παράνομοι και δεν έχουν δηλωθεί στη χώρα υποδοχής κάνοντας διπλό κακό ως προς αυτή: (α) αυξάνουν το εργατικό δυναμικό της χώρας με αποτέλεσμα την ενίσχυση της ανεργίας των ημεδαπών, (β) δεν φορολογούνται αφού είναι σαν να μην υπάρχουν και (γ) δημιουργούν πτωτικές πιέσεις στους μισθούς και τις αμοιβές.

4.3 Είδη ανεργίας

Ανεργία τριβής (frictional unemployment)

Η ανεργία τριβής είναι ένα μόνιμο και μακροπρόθεσμο φαινόμενο οφειλόμενο στην ανανέωση του εργατικού δυναμικού. Υπάρχουν εργαζόμενοι οι οποίοι συνταξιοδοτούνται και εκεί μεσολαβεί κάποιο διάστημα για την πρόσληψη νέων, υπάρχουν νέοι άνεργοι απόφοιτοι Λυκείου ή Πανεπιστημίου που δεν αποδέχονται αμέσως οποιαδήποτε προσφερόμενη εργασία αλλά αναζητούν θέσεις που ανταποκρίνονται στα προσόντα τους, υπάρχουν ορισμένες επιχειρήσεις που κλείνουν ενώ άλλες δημιουργούνται στο μεσοδιάστημα που μεσολαβεί στις παραπάνω ενέργειες εμφανίζεται το φαινόμενο της ανεργίας τριβής. Πρόκειται δηλαδή για την ανεργία η οποία θεωρείται αναπόφευκτη διότι παρουσιάζεται ακόμα και όταν η αγορά εργασίας βρίσκεται σε κατάσταση πλήρους απασχόλησης χωρίς να σημαίνει ότι στην κατάσταση αυτή η ανεργία είναι μηδέν. Ουσιαστικά, αποτελεί το ελάχιστο επίπεδο ανεργίας που δεν μπορεί να μειωθεί σε μια δυναμική κοινωνία.

Εποχιακή ανεργία (seasonal unemployment)

Εποχιακή ανεργία είναι εκείνη που οφείλεται στο χαμηλότερο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας που συμβαίνει σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας συγκεκριμένες εποχές του χρόνου.

Η εποχιακή ανεργία είναι μικρής σχετικά διάρκειας και δε δημιουργεί σοβαρά κοινωνικά προβλήματα και αυτό διότι, εξαρτάται από το είδος της παραγωγικής δραστηριότητας και εμφανίζεται συχνά σε επιχειρήσεις όπως είναι για παράδειγμα οι τουριστικές όπου υπάρχουν πολλές μεταβολές κατά τη διάρκεια του έτους.

Τεχνολογική ανεργία (technological unemployment)

Η τεχνολογική ανεργία έχει ως αφορμή την υποκατάσταση της εργασίας από την εισαγωγή σύγχρονων μηχανών στην περίπτωση που η χρησιμοποίηση αυτών μειώνει το κόστος παραγωγής και με τον τρόπο αυτό κρίνεται πιο συμφέρουσα από τη χρήση ανθρώπινων πόρων.

Με τον τρόπο αυτό, με την εισαγωγή δηλαδή της τεχνολογίας προκαλούνται επιπτώσεις στον τομέα της απασχόλησης προκαλώντας μαζική ανεργία εφόσον οδηγεί σε απώλειες θέσεων εργασίας. Ο αριθμός των θέσεων αυτών γίνεται όλο και μικρότερος διότι απαιτούνται ειδικεύσεις γνώσεων στον τομέα της τεχνολογίας. Ο αριθμός των εξειδικευμένων τεχνικών και των χειριστών που θα κληθούν να λειτουργήσουν και να

συντηρήσουν τις μηχανές και τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι πολύ πιο μικρός από τον αριθμό των εργαζομένων που χάνει τη χειρωνακτική εργασία του.

«Με άλλα λόγια, ο τρόπος χρήσης των τεχνολογιών και όχι οι ίδιες οι τεχνολογίες οδηγούν στην ανεργία. Υπάρχουν πάμπολλες εμπειρικές μελέτες που αποδεικνύουν περίτρανα ότι η κοινωνικά ελεγχόμενη τεχνολογία όχι μόνον δεν θα απέβαινε σε βάρος των ανθρώπων της εργασίας, αλλά, αντίθετα, θα συνέβαλε τα μέγιστα στον εμπλουτισμό και την ποιοτική αναβάθμιση της ανθρώπινης εργασίας, αρκεί να απελευθερωθεί από τα δεσμά του κεφαλαίου και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας που λειτουργεί αποκλειστικά και μόνον με κριτήριο το ατομικό κέρδος, αδιαφορώντας για την κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης εργασίας».¹²

Διαρθρωτική ή χρόνια ανεργία (structural unemployment)

Η διαρθρωτική ανεργία παρατηρείται, όταν οι ικανότητες ενός εργαζομένου αποτυγχάνουν να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις οποιασδήποτε σχεδόν κενής θέσης εργασίας. Στην περίπτωση αυτή, ενώ προσφέρονται θέσεις εργασίας, οι άνεργοι δεν διαθέτουν τα απαιτούμενα προσόντα ή δεν βρίσκονται στις περιοχές στις οποίες προσφέρονται αυτές οι θέσεις. Το πρόβλημα αυτό οξύνεται διεθνώς γιατί εξαιτίας των συνεχών μεταβολών της τεχνολογίας η διάρθρωση της ζήτησης για εργασία μεταβάλλεται με πολύ γρήγορους ρυθμούς με αποτέλεσμα τη δημιουργία ανισορροπίας σε πολλές επιμέρους αγορές εργασίας.

Ως διαρθρωτική μπορεί να χαρακτηριστεί και η ανεργία η οποία αποτελείται από θεσμικούς παράγοντες όπως είναι η νομοθεσία και τα εργατικά σωματεία τα οποία μπορεί με τη πολιτική που ασκούν να γίνουν αιτία ανεργίας διότι και οι θεσμοί αποτελούν μέρος του τρόπου με τον οποίο συγκροτείται η οικονομία μίας χώρας.

Είναι ένα είδος μακροχρόνιας ανεργίας που οφείλεται κυρίως στη φθίνουσα πορεία συγκεκριμένων κλάδων ή τομέων της οικονομίας αλλά και στην αδυναμία κατάρτισης μέρους του εργατικού δυναμικού στις σύγχρονες απαιτήσεις της οικονομίας.

Κυκλική ανεργία

¹² Άρθρο του Ζήση Παπαδημητρίου, «Το σύστημα καμώνεται ότι έχασε το εγχειρίδιο χρήσης», 16 Σεπτεμβρίου 2010.

Η ανεργία αυτή έχει κυκλικό χαρακτήρα, δηλαδή επαναλαμβάνεται και η διάρκεια της εξαρτάται από τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου. Η κυκλική ανεργία οφείλεται στη μειωμένη ζήτηση προϊόντων και υπηρεσιών. Συγκεκριμένα η απασχόληση και η παραγωγή αυξάνονται κατά τη διάρκεια της οικονομικής άνθησης και μειώνονται κατά τη διάρκεια της πτώσης της οικονομικής δραστηριότητας. Αυτή η μορφή ανεργίας είναι αποτέλεσμα της επιβράδυνσης της ανάπτυξης σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η οποία έχει ως επακόλουθο την αδυναμία απορρόφησης του εργατικού δυναμικού.

4.4 Συνέπειες ανεργίας

Πόσο σοβαρές είναι οι συνέπειες της ανεργίας για τους εργαζόμενους και την κοινωνία; Το πρόβλημα είναι πολύπλοκο και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, διότι οι συνέπειες είναι άμεσες και έμμεσες, βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες, οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές, ψυχολογικές και λοιπά. Θα αναφερθούμε στις σημαντικότερες από αυτές.

Συνέπειες της ανεργίας στους νέους:

- ✚ Η ανεργία εμφανίζεται έντονα στις τάξεις των Νεοελλήνων που αποφοιτούν από τα Λύκεια ή από τα ΑΕΙ και ΤΕΙ με συνέπεια να δημιουργούνται συναισθήματα αβεβαιότητας, σύμπλεγμα κατωτερότητας και ανασφάλειας που οδηγούν στο άγχος και στην απαισιοδοξία. Είναι και μερικοί από τους λόγους που εξαναγκάζονται να ασκούν επαγγέλματα διαφορετικά από αυτά που διάλεξαν οι ίδιοι.
- ✚ Οι άνεργοι νέοι νιώθουν ένα πλέγμα ενοχής, γιατί ζουν σε βάρος των οικογενειών τους. Τους στερεί τη δυνατότητα να ζήσουν με αυτάρκεια και να ικανοποιήσουν τις στοιχειώδεις ανάγκες τους. Με αυτή την αφορμή γίνεται πολύ έντονο το φαινόμενο της μετανάστευσης των νέων σε άλλες χώρες, για ένα καλύτερο βιώσιμο επίπεδο, υπό καλύτερες συνθήκες και για ένα πιο βέβαιο μέλλον.
- ✚ Η σκληρή πραγματικότητα και το ένστικτο της αυτοσυντήρησης ωθούν στην εμφάνιση νοσηρών φαινομένων και αναπτύσσουν συναισθήματα αποκλεισμού που με τη σειρά τους γεννούν αντικοινωνικές συμπεριφορές. Τους γεννά το αίσθημα της κοινωνικής αδικίας, που σε συνδυασμό με την

έντονη αίσθηση της στέρησης γίνονται επιρρεπείς στην παρανομία και στις εγκληματικές πράξεις.

- ✚ Στην πιο δυναμική και παραγωγική περίοδο της ζωής τους, αποκλείονται από τη χαρά και το δικαίωμα της δημιουργίας με αποτέλεσμα να νιώθουν παραγκωνισμένοι και καταδικασμένοι από τη κοινωνία.
- ✚ Τους δημιουργεί το αίσθημα της κοινωνικής περιθωριοποίησης και του κοινωνικού αποκλεισμού με συνέπεια να χάνουν την αυτοεκτίμησή τους.

Συνέπειες της ανεργίας στο κοινωνικό πλαίσιο και στην οικονομία:

- ✚ Η εργασία των ανέργων, η οποία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στη παραγωγική διαδικασία αποτελεί απώλεια παραγωγικών δυνάμεων. Ο παραγκωνισμός ενός σημαντικού μέρους του εργατικού δυναμικού από τη παραγωγή επηρεάζει αρνητικά την ανάπτυξη της οικονομίας.
- ✚ Το ποσοστό της ανεργίας καθημερινά ανεβαίνει, με το αναγκαστικό κλείσιμο επιχειρήσεων που μειώνουν δραματικά τον αριθμό των θέσεων εργασίας και οδηγούν χιλιάδες πολίτες στο «ταμείο ανεργίας» με αποτέλεσμα να επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό λόγω της παροχής των επιδομάτων. Επίσης, η ανεργία έχει και έμμεσο κόστος. Πρόκειται (α) για το σύνολο των πόρων που χάνει το κράτος από τη μείωση των εισφορών στα ασφαλιστικά ταμεία, αφού οι άνεργοι δεν καταβάλλουν εισφορές, (β) για τον περιορισμό των πηγών φορολογικών εσόδων του δημοσίου, εφόσον οι άνεργοι δεν έχουν φορολογητέο εισόδημα, κατά συνέπεια καταβάλλουν λιγότερο άμεσους φόρους.
- ✚ Η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των ατομικών ελευθεριών αναπτύσσουν την εγκληματικότητα, τις απεργίες, τις εξεγέρσεις κτλ.
- ✚ Τα άτομα που δεν εργάζονται δεν έχουν ασφάλιση ούτε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

4.5 Η πορεία της ανεργίας

Εξετάζοντας την ιστορική εξέλιξη της ανεργίας καθώς και την πορεία της το φαινόμενο της έγινε πιο έντονο στη βιομηχανική εποχή και το καπιταλιστικό σύστημα με τις αντιφάσεις που το συνοδεύουν. Κατά την περίοδο μεταξύ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και

αρχών δεκαετίας του 1970 ανεργία και πληθωρισμός έκαναν κοινή την εμφάνιση τους γεγονός που προκάλεσε πολλές δυσκολίες στον τρόπο αντιμετώπισης της πρώτης.

Η ανεργία αυξήθηκε σε τρεις φάσεις: μετά την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1972-73, μετά τη δεύτερη πετρελαϊκή κρίση του 1979-80 και μετά την απότομη κάλυψη της ζήτησης του 1990-92. Οι νέες εξελίξεις που προέκυψαν κυρίως από τη συμμετοχή της χώρας στην ΟΝΕ τον Ιανουάριο του 2001, συνέβαλαν σημαντικά στην αύξηση της ανεργίας. Είναι προφανές ότι δεν λήφθηκαν τα κατάλληλα μέτρα που θα συντόνιζαν ταυτόχρονα και τις πολιτικές που θα έπρεπε να ακολουθηθούν για την εκπλήρωση των κριτηρίων της συνθήκης του «Μάαστριχτ», και δεν θα είχαν δυσμενείς συνέπειες όπως είναι η αύξηση της ανεργίας.

Στην Ελλάδα ο αριθμός των ανέργων οριζόταν το 1996 στο 10,3 %, μετά από μία δεκαετία (2006) το ποσοστό μειώνεται φτάνοντας στο 8,6 % και το Νοέμβριο του 2011 το ποσοστό ανεργίας εκτοξεύεται στο 20,9 %.

Λαμβάνοντας υπόψη κατά καιρούς δημοσιευμένες μελέτες της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας, του Εθνικού Παρατηρητηρίου Απασχόλησης, του ΟΑΕΔ, του Υπουργείου Εργασίας και άλλων φορέων καθώς και διαφόρων ερευνητών μπορεί κανείς να συμπεράνει ότι η διάρθρωση της απασχόλησης και το πρόβλημα της ανεργίας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια αναδείχθηκαν ως κεντρικά ζητήματα της εφαρμοζόμενης πολιτικής.

Τέλος, αναφορικά με τη δεκαετία που διανύουμε το φαινόμενο της ανεργίας ενώ είχε παρουσιάσει μια ανεπαίσθητη βελτίωση, ωστόσο τα ποσοστά ανεργίας παραμένουν σε πολύ υψηλά επίπεδα.

4.6 Τρόποι αντιμετώπισης της ανεργίας

Η επίλυση του προβλήματος της ανεργίας οφείλει να αποτελεί πρωταρχική μέριμνα για όλες τις κοινωνίες. Συγκεκριμένα:

- Επιθυμητή θα ήταν η τόνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας με σκοπό την αύξηση της απασχόλησης μέσω της ενίσχυσης της επιχειρηματικής πρωτοβουλίας των ίδιων των ανέργων και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

- Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) πρέπει να συνεχίσει την εφαρμογή και υλοποίηση επιδοτούμενων προγραμμάτων απασχόλησης και να διευρύνει τα προγράμματα του για επιδότηση νέων θέσεων εργασίας. Να καταβάλλει επιδόματα ανεργίας και να βρίσκει εργασία σε ανέργους.
- Μείωση της διαρθρωτικής ανεργίας με μέτρα επανεκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης για διευκόλυνση των ανέργων με σκοπό την απόκτηση επαγγελματικών γνώσεων ,οι οποίες είναι απαραίτητες, για την απασχόληση τους στις υπάρχουσες κενές θέσεις εργασίας.
- Η απαγόρευση της διπλοθεσίας, ο περιορισμός των υπερωριών αλλά και η μείωση των ωρών εργασίας, χωρίς βέβαια πτώση των μισθών, μαζί με τη μείωση συνταξιοδοτικού ορίου των εργαζομένων θα δώσει νέες θέσεις εργασίας.
- Σημαντικότατο θα ήταν η χρηματοδότηση του κράτους σε εκείνους που θέλουν να εγκατασταθούν στην επαρχία, για να ανοίξουν νέες παραγωγικές εργασίες, προστατεύοντας έτσι τα εγχώρια προϊόντα με υψηλούς δασμούς για τα εισαγόμενα.

Υπάρχουν διάφορες απόψεις και γνώμες από προγενέστερους αλλά και σύγχρονους οικονομολόγους για τους τρόπους αντιμετώπισης της ανεργίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

5.1 Απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας για τα έτη 2002-2011

Η εμπειρική μας διερεύνηση για την απασχόληση ξεκινάει από τους τομείς της οικονομίας. Στον πίνακα 1 παρουσιάζεται η απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας (πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή) για τα έτη 2002-2011, ενώ στον πίνακα 2 παρουσιάζεται η κατανομή των απασχολούμενων ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά θέση στο επάγγελμα για το Δ' τρίμηνο του 2011. Παρατηρείται ότι ένα υψηλό, όπως έχουμε προαναφέρει ποσοστό 31,64% του εργατικού δυναμικού αυτοαπασχολείται ενώ ένα επιπλέον 5,31% εργάζεται σε οικογενειακή επιχείρηση.

Πίνακας 1. Απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας για τα έτη 2002-2011.

ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 ¹³	2009	2010	2011
Πρωτογενής τομέας Γεωργία – κτηνοτροφία – αλιεία Ορυχεία	649.6	656.1	543.9	542.0	533.3	519.7	516.8	536.6	549.8	509.8
Δευτερογενής τομέας Βιομηχανία – βιοτεχνία Ηλεκτρισμός – ενέργεια Κατασκευές	634.4	620.9	616.9	618.3	620.9	620.8	621.4	586.8	542.5	478.2
Τριτογενής τομέας Εμπόριο – τουρισμός Μεταφορές – επικοινωνίες Τράπεζες ασφάλειες κλπ. Λοιπές υπηρεσίες	1250.4	1292.9	1298.7	1345.7	1368.6	1376.8	1411.1	1407.1	1373.6	1338.2
	346.6	356.8	393.6	399.8	404.4	411.5	455.9	447.5	433.8	433.8
	975.8	1001.9	1109.7	1101.5	1162.7	1186.4	1159.2	1161.9	1166.8	1134.1

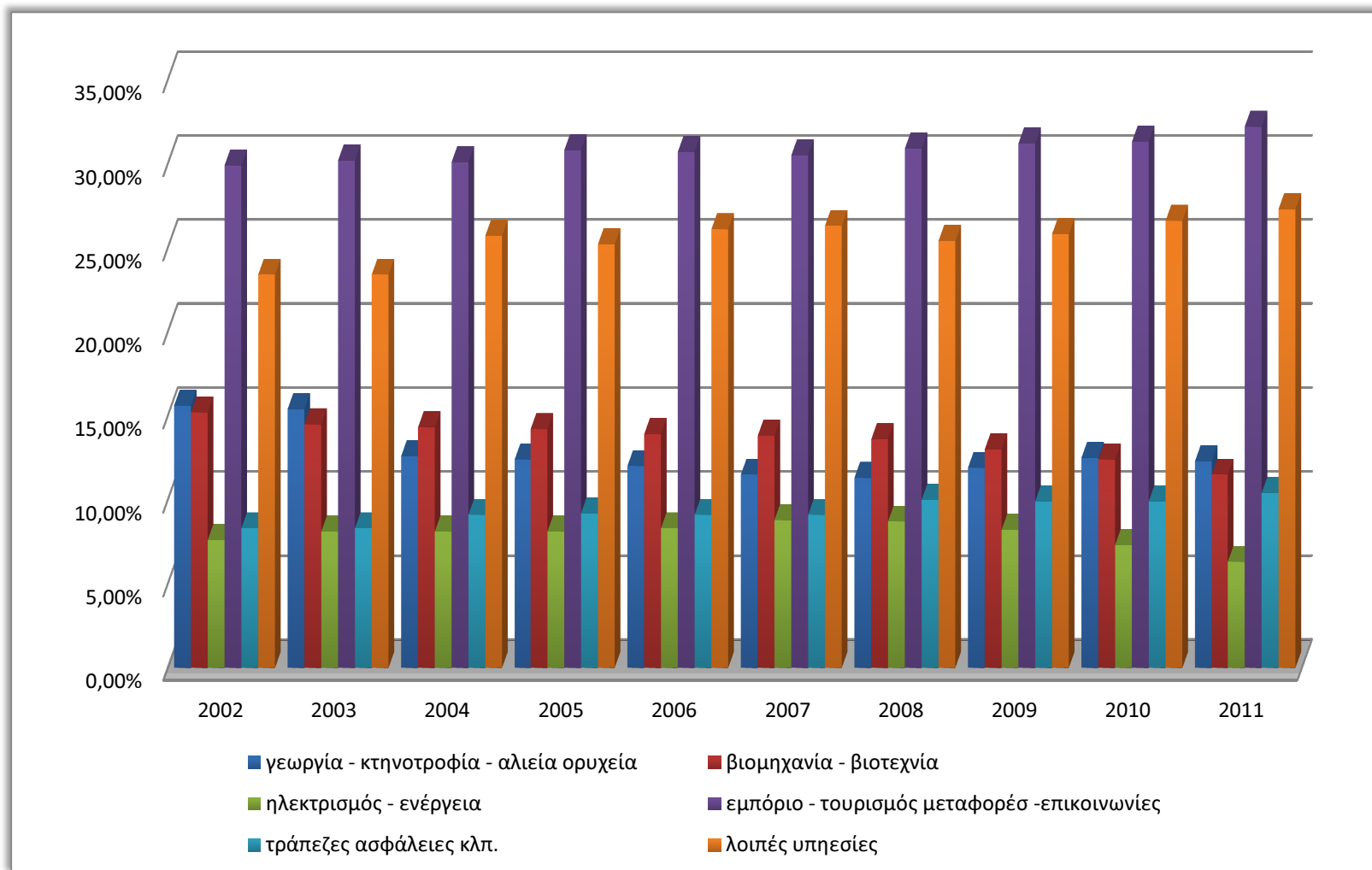
Πηγή: Διεύθυνση Στατιστικών Πληθυσμού και Αγοράς Εργασίας ΕΛΣΤΑΤ (σε χιλιάδες).

Πίνακας 2. Κατανομή των απασχολούμενων ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά θέση στο επάγγελμα

Θέση στο επάγγελμα	Απασχολούμενοι (σε χιλιάδες)	Ποσοστό (%)
Αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό	299,5	7,62%
Αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό	944,9	24,03%
Μισθωτοί (με μισθό ή ημερομίσθιο)	2.479,5	63,05%
Βοηθοί στην οικογενειακή επιχείρηση	209,0	5,31%
Σύνολο	3.932,8	100%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Διάγραμμα 1. Απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας για τα έτη 2002-2011 (ποσοστά).

Παρατηρείται ότι η Ελλάδα, από άποψη απασχόλησης κατά τον τομέα της οικονομίας, τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει διογκωμένο τομέα υπηρεσιών. Τη δεύτερη θέση κατέχει ο δευτερογενής τομέας¹⁴ ενώ ο αγροτικός τομέας (πρωτογενή) καταλαμβάνει την τρίτη θέση.

Αντίστοιχα, οι διαχρονικές τάσεις, με τις μεταβολές από έτος σε έτος στην περίοδο 2002-2011, αναδεικνύουν ότι:

- Οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα¹⁵ μειώνονται σε συνεχή βάση από 15,6 % το 2002 ανέρχεται στο 12,3 % το 2011. Η μείωση αυτή προέρχεται από την συρρίκνωση του τομέα αυτού στην συνολική οικονομία και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει στο νέο καθεστώς μείωσης των επιδοτήσεων, την συνακόλουθη παύση στην εκμετάλλευση των λιγότερο αποδοτικών γαιών και τον εκσυγχρονισμό της αγροτικής παραγωγής.
- Οι απασχολούμενοι στον δευτερογενή τομέα παρουσιάζουν μία αυξομείωση στα ποσοστά τους, κάτι που οφείλεται στην πορεία του κλάδου των κατασκευών ο οποίος αποτελεί μία ιδιαίτερη περίπτωση. Επηρεάζεται σημαντικά από τους επιχειρησιακούς κύκλους (ύφεση – ανάκαμψη) και αυτό συχνά κάνει την πορεία του ανεξάρτητη από αυτήν των άλλων κλάδων της οικονομίας.
- Οι απασχολούμενοι στον τριτογενή τομέα¹⁶ αυξάνονται καθώς από 61,6 % το 2002 γίνονται 70,0 % το 2011.

¹² Τα στοιχεία από το 2008 και μετά δεν είναι απολύτως συγκρίσιμα με τα στοιχεία των προηγούμενων ετών, λόγω της εφαρμογής του νέου κώδικα ταξινόμησης των κλάδων οικονομικής δραστηριότητας.

¹⁴ Στον δευτερογενή τομέα συμπεριλαμβάνονται οι τομείς: βιομηχανία, συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας και οι κατασκευές.

¹⁵ Στον πρωτογενή τομέα συμπεριλαμβάνονται οι τομείς της γεωργίας – κτηνοτροφίας – αλιείας και τα ορυχεία.

¹⁶ Στον τριτογενή τομέα συμπεριλαμβάνονται οι τομείς: εμπόριο, ξενοδοχεία και εστιατόρια, μεταφορές και επικοινωνίες, χρηματοπιστωτικές δραστηριότητες, δραστηριότητες σχετικές με την ακίνητη περιουσία, εκμισθώσεις και επιχειρηματικές δραστηριότητες καθώς και άλλες υπηρεσίες.

Η διόγκωση του τριτογενή τομέα και η αυξητική του τάση από χρόνο σε χρόνο δείχνουν ότι η Ελλάδα ακολουθεί στο θέμα αυτό τις παγκόσμιες και τις ευρωπαϊκές εξελίξεις. Ταυτόχρονα, όμως η σχετικά μεγάλη συμμετοχή της απασχόλησης του πρωτογενή τομέα δείχνουν ότι ο μετασχηματισμός της ελληνικής οικονομίας δεν είναι ταχύρρυθμος.

Γενικά, υπάρχει διαχρονικά μια μεγάλη μείωση του ποσοστού συμμετοχής στον πρωτογενή τομέα, ο οποίος εμφανίζει ραγδαία πτώση της απασχόληση με επιταχυνόμενους ρυθμούς σε όλο το φάσμα των δραστηριοτήτων του. Αντίθετα, υπάρχει μεγάλη αύξηση του ποσοστού του τριτογενούς τομέα. Ωστόσο, κάποιοι κλάδοι εμφάνισαν στοιχεία κόπωσης (εκπαίδευση , υγεία, ξενοδοχεία), ενώ κάποιοι άλλοι κλάδοι αναπτύχθηκαν ραγδαία (χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, πληροφορική). Υπάρχει επίσης, μια σημαντική μείωση του ποσοστού στον δευτερογενή τομέα, αποτέλεσμα τόσο της αλματώδους ανόδου του τομέα των υπηρεσιών, όσο και των σημαντικών προβλημάτων που αρκετοί βιομηχανικοί κλάδοι παρουσίασαν στη διάρκεια της δεκαετίας του '90, ενώ παράλληλα αρκετές περιοχές εμφάνισαν σημάδια αποβιομηχάνισης, που ολοένα γίνονται πιο έντονα, καθώς πάρα πολλές επιχειρήσεις μεταφέρουν την παραγωγική τους δραστηριότητα σε χώρες με χαμηλό κόστος παραγωγής.

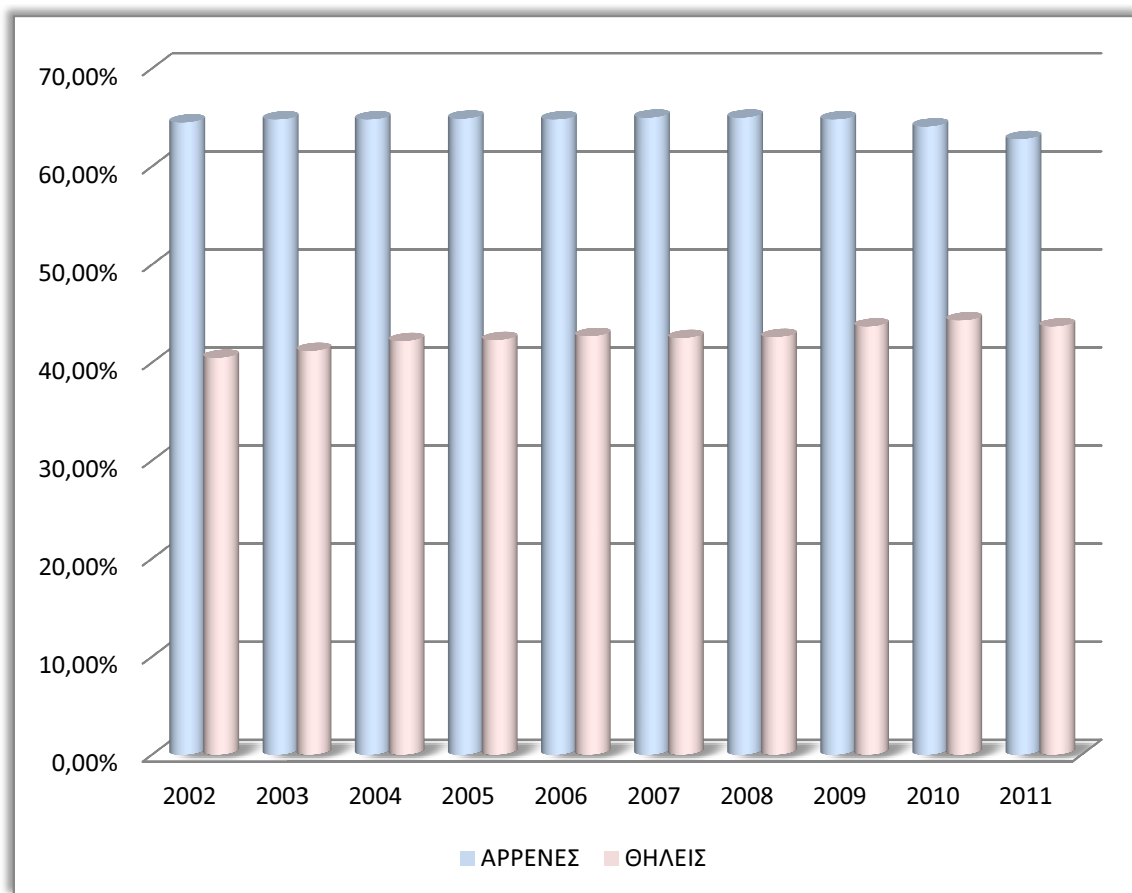
5.2 Απασχόληση κατά φύλο και ηλικία 15-65⁺ ετών, για τα έτη 2002-2011

Πίνακας 3. Απασχόληση κατά φύλο, ηλικία για τα έτη 2002-2011.

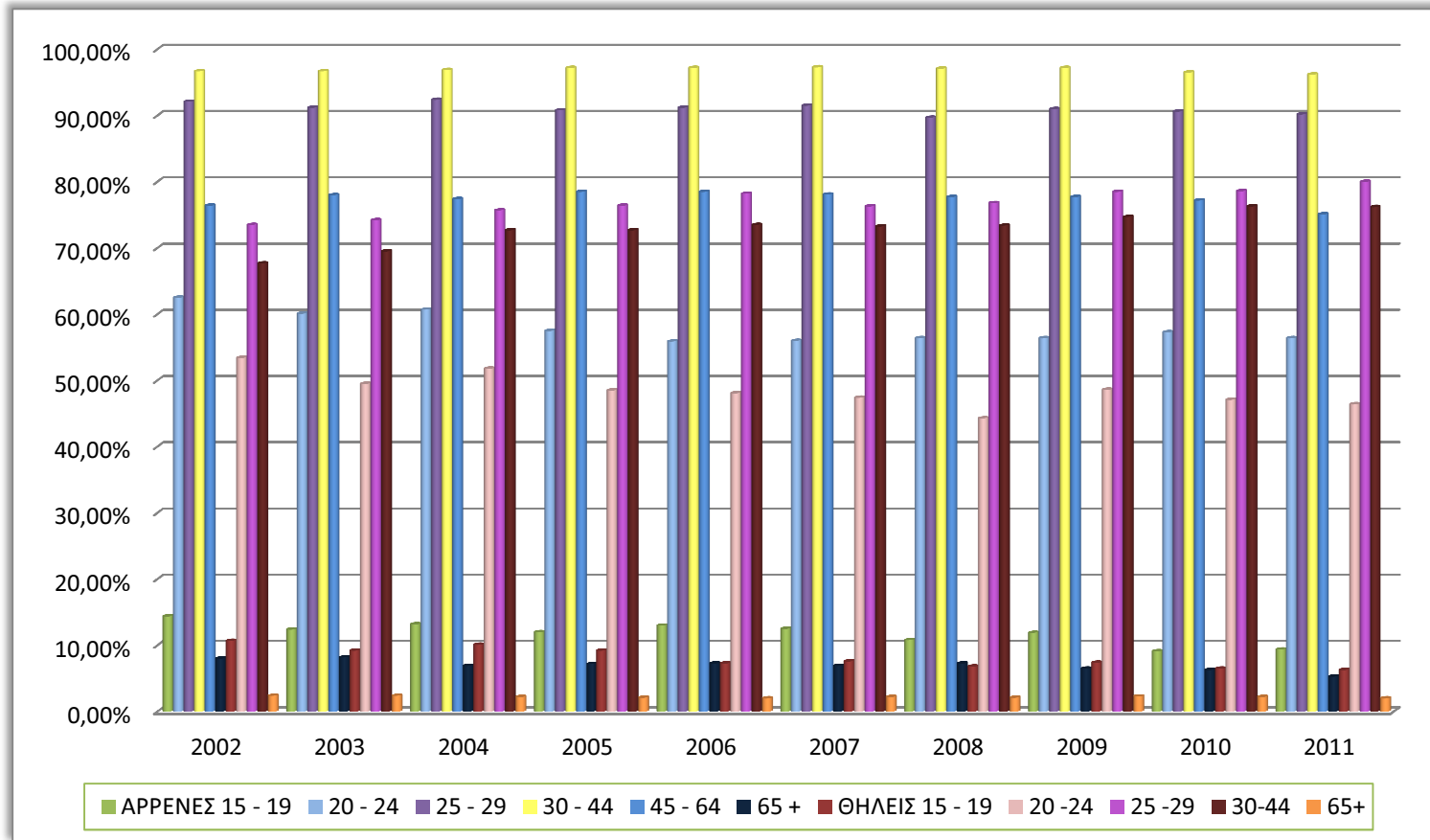
Ομάδες ηλικιών και φύλο	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ΑΝΔΡΕΣ	2636.4	2678.6	2685.0	2702.5	2744.1	2777.0	2790.5	2735.6	2631.9	2438.0
15 – 19	36.7	29.7	30.7	25.5	28.5	29.3	24.9	25.5	16.5	14.6
20 – 24	180.9	171.4	172.4	153.7	151.0	146.4	144.4	135.7	121.8	92.0
25 – 29	341.4	343.5	333.3	330.7	342.4	342.6	333.7	323.5	292.5	252.7
30 – 44	1090.9	1107.5	1134.1	1143.6	1147.4	1173.5	1189.7	1164.7	1131.0	1071.5
45 – 64	921.1	957.3	955.1	985.6	1010.0	1025.0	1034.1	1027.7	1013.3	957.9
65 ⁺	65.4	69.3	59.3	63.5	64.7	60.3	63.7	58.5	56.9	49.3
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	1587.2	1630.5	1656.7	1683.0	1750.1	1762.3	1799.3	1804.6	1771.0	1641.3
15 – 19	18.6	16.7	15.7	14.6	12.7	14.5	13.4	12.4	9.7	5.6
20 – 24	131.7	110.8	118.8	108.4	99.3	95.0	90.5	91.0	78.8	62.6
25 – 29	219.0	229.3	230.0	237.1	238.5	235.3	237.2	229.4	213.3	176.4
30 – 44	704.6	724.5	749.3	754.9	795.6	804.5	819.8	813.0	800.6	754.4
45 – 64	488.7	524.1	520.0	546.1	582.4	589.0	615.4	632.9	643.2	620.0
65 ⁺	24.7	25.0	23.0	22.0	21.7	24.0	23.0	25.7	25.5	22.3

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, ΕΡΕΥΝΑ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ (Γ΄ Τρίμηνο, σε χιλιάδες).

Διάγραμμα 2. Απασχόληση (σε ποσοστά) κατά φύλο, για τα έτη 2002-2011.

Διάγραμμα 2.1 Απασχόληση(σε ποσοστά)κατά φύλο, ηλικία για τα έτη 2002-2011.

Η απασχόληση για τα άτομα ηλικίας 15 έως 64 ετών σύμφωνα με την έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΛ.ΣΤΑΤ μειώθηκε το 2011 σε 4.079.300 από 4.341.700 το 2004. Από το 2002 μέχρι το 2009 σημειώνεται μία παροδική αύξηση στις γυναίκες ειδικά στις ηλικίες 30 – 64 ετών.

Στην ηλικία 15 – 19 ετών παρακολουθούμε μία συνεχή μείωση στις γυναίκες ενώ αντίστοιχα στους άντρες υπάρχει μία αυξομείωση της απασχόλησης εκτός από τα έτη 2007 – 2011 όπου υπάρχει συνεχόμενη μείωση. Η ηλικιακή κατηγορία 15 – 19 ετών επηρεάζεται άμεσα από το ρυθμό των γεννήσεων και από το μέγεθος του πληθυσμού ηλικίας μέχρι και 14 ετών. Η μείωση του αριθμού των γεννήσεων και η επιστροφή τμήματος αυτής της ηλικιακής κατηγορίας στην εκπαίδευση είναι οι πιθανοί προσδιοριστικοί παράγοντες για τη μείωση του εργατικού δυναμικού, των απασχολουμένων και των ανέργων της ίδιας ηλικίας την εν λόγω περίοδο.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 2, η επόμενη σχετικά σημαντική μείωση της απασχόλησης αφορά την ηλικιακή κατηγορία 20 – 24 ετών. Αυτή η ηλικιακή κατηγορία κινείται μεταξύ εργασίας και εκπαίδευσης / κατάρτισης. Δεν έχει πλήρως ενταχθεί στην αγορά εργασίας.

Η μείωση της συμμετοχής της ηλικιακής κατηγορίας 25 – 29 ετών των γυναικών, οφείλεται πιθανών στο ότι οι γυναίκες αποχωρούν από την αγορά εργασίας λόγω των οικογενειακών καταστάσεων. Η μείωση της συμμετοχής των απασχολουμένων γυναικών ηλικίας 45 – 64 ετών στο σύνολο των απασχολουμένων, ίδιας ηλικίας οφείλεται μάλλον στην πρόωρη συνταξιοδότηση τους.

Το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολουμένων, τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες, συναντάται στις ηλικιακές κατηγορίες 30 – 44 ετών και 45 – 64 ετών. Ένα πρώτο συμπέρασμα που προκύπτει ο απασχολούμενος πληθυσμός κατά τις ώριμες ηλικιακές ομάδες έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται ή να δημιουργηθεί στο μέλλον

σοβαρό πρόβλημα με την παραγωγικότητα της εργασίας.¹⁷ Αποτελεί λοιπόν πρόκληση για την ελληνική κοινωνία η «βιολογική ανανέωση» του πληθυσμού των απασχολούμενων και η βελτίωση της παραγωγικότητας της εργασίας των ήδη απασχολούμενων μεγαλύτερης ηλικίας.

Με αναφορά στα διαγράμματα 2 και 2.1, είναι σαφές ότι η ένταξη στην αγορά εργασίας είναι μία διαδικασία που εξελίσσεται σε σχέση με την ηλικία σταδιακά. Υπό αυτήν την οπτική, κάθε ηλικιακή ομάδα βρίσκεται σε ένα διαφορετικό επίπεδο «ωριμότητας» ως προς την ολοκλήρωση αυτής της διαδικασίας. Η διαδικασία, εξάλλου, διαφοροποιείται σε σχέση με το φύλο. Η περίοδος ένταξης των ανδρών στο εργατικό δυναμικό είναι μεγαλύτερης διάρκειας και μεγαλύτερης έντασης από την αντίστοιχη των γυναικών.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του 2011, του Ινστιτούτο Εργασίας, οι συνολικά απασχολούμενοι αναλογούν στο 58,0 % του παραγωγικού πληθυσμού ηλικίας 15 – 64 ετών. Στους άνδρες η αναλογία είναι στο 69,0 % και στις γυναίκες μειώνεται στο 46,9 % των αντίστοιχων παραγωγικών ηλικιών. Η απασχόληση των νέων μέχρι 29 ετών ανέρχεται σε 640.720 (το 41,9 % εξ αυτών είναι νέες γυναίκες) και αναλογούν στο 15,3 % των απασχολούμενων. Η μείωση της απασχόλησης οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη μείωση της απασχόλησης των ανδρών, καθώς από 6 στους 10 απασχολούμενους με τους οποίους μειώθηκε η απασχόληση είναι άνδρες. Οι ηλικιακές ομάδες ισομοιράζονται τη μείωση της απασχόλησης.

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι ροές μεταξύ εργασίας και αδράνειας είναι συχνές στις νεαρές ηλικιακές ομάδες. Σε μεγάλο ποσοστό οι εργασίες που αναλαμβάνουν τα νέα σε ηλικία άτομα είναι ασταθείς, περιστασιακές, μερικής απασχόλησης, με χαμηλές αποδοχές και συχνά, δεν έχουν σχέση με τον επαγγελματικό προσανατολισμό που συνεπάγεται η εκπαίδευση ή η κατάρτιση των νέων.

5.3 Απασχόληση κατά επίπεδο εκπαίδευσης για τα έτη 2002 – 2011

¹⁷ Κάνουμε την υπόθεση ότι ένας απασχολούμενος ο οποίος κατατάσσεται στις κύριες ηλικιακές ομάδες και δε συμμετέχει σε ένα σύστημα δια βίου εκπαίδευσης – κατάρτισης, απαξιώνεται εξ αιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων και καθίστανται λιγότερο παραγωγικός σε σχέση με έναν απασχολούμενο νεαρότερης ηλικίας.

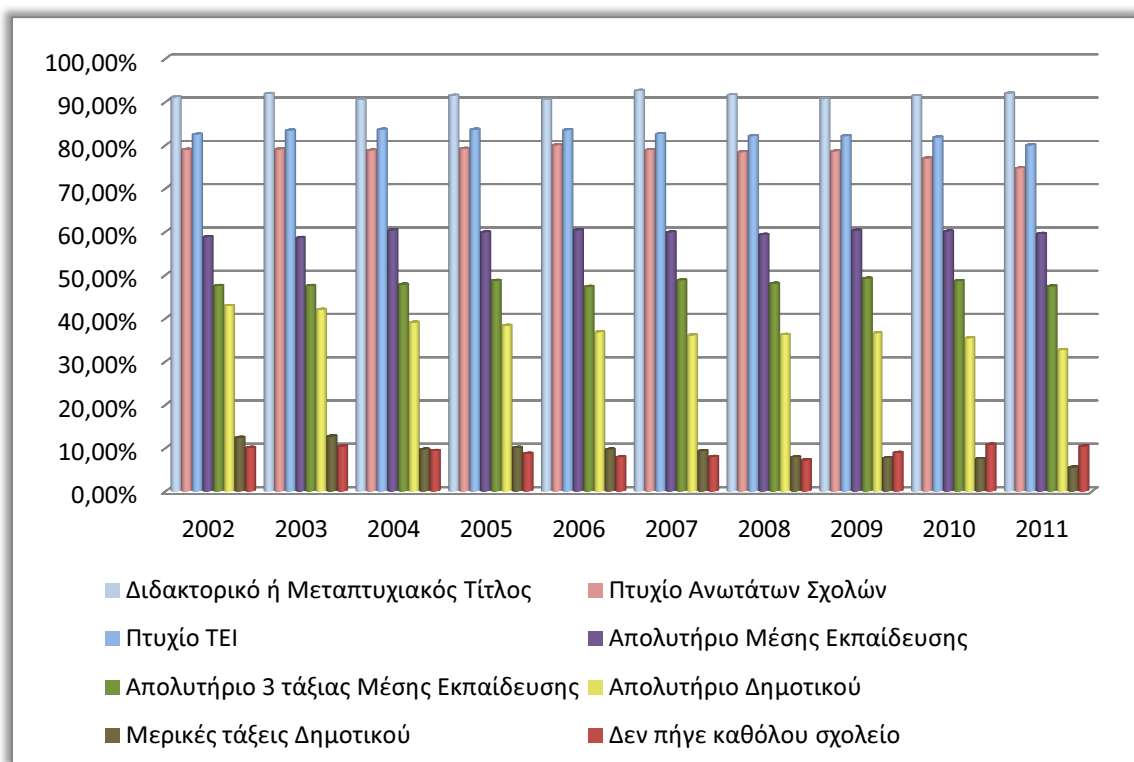
Στον παρακάτω πίνακα θα απεικονίσουμε την κατάσταση της απασχόλησης κατά επίπεδο εκπαίδευσης ηλικίας 15 ετών και άνω.

Πίνακας 4. Απασχόληση ηλικίας 15 ετών και άνω κατά επίπεδο εκπαίδευσης, για τα έτη 2002 – 2011.

Επίπεδο εκπαίδευσης	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ΣΥΝΟΛΟ	4223.6	4309.1	4341.6	4385.6	4494.2	4539.3	4589.8	4540.1	4402.9	4079.3
Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακός τίτλος	27.6	31.6	61.2	62.9	74.8	87.9	100.6	103.1	109.0	122.7
Πτυχίο Ανωτάτων Σχολών	639.8	657.6	699.4	718.1	772.1	755.9	788.6	760.5	768.6	742.4
Πτυχίο ΤΕΙ	504.6	559.1	664.7	664.1	704.2	738.6	797.4	763.6	768.4	726.5
Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	1310.0	1352.7	1385.4	1409.7	1472.0	1489.3	1505.4	1473.5	1427.2	1340.3
Απολυτήριο 3 – τάξιας Μέσης Εκπαίδευσης	480.4	467.4	486.3	505.6	497	529.2	506.5	522.5	481.1	445.4
Απολυτήριο Δημοτικού	1181.7	1166.1	987.5	968.1	923.7	891.9	881.5	875.4	808.2	673.0
Μερικές τάξεις Δημοτικού	46.5	45.8	32.4	34.6	33.4	30.2	25.0	24.3	20.5	12.1
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	32.2	28.4	24.1	20.6	17.1	16.2	14.8	17.2	20.0	16.9

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (Γ' Τρίμηνο, σε χιλιάδες).

Διάγραμμα 3. Απασχόληση (σε ποσοστά), ηλικίας 15 ετών και άνω κατά επίπεδο εκπαίδευσης, για τα έτη 2002 – 2011 (Γ' Τρίμηνο).

Βλέπουμε ότι η κατάσταση της απασχόλησης βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με το επίπεδο της εκπαίδευσης. Η απασχόληση στο χρονικό διάστημα 2002 – 2011 στο επίπεδο διδακτορικό ή μεταπτυχιακό, αυξάνεται και συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, έτσι ώστε η εκπαίδευση να συγκαταλέγεται στους κλάδους που δημιουργούν μεγάλο αριθμό θέσεων εργασίας.

Αν η πιθανότητα ανεύρεσης εργασίας αυξάνεται με τη βαθμίδα εκπαίδευσης και αν η ταχύτητα ανεύρεσης εργασίας σχετίζεται θετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης που ολοκληρώνει ο νέος, η πιθανότητα παραμονής στο εκπαιδευτικό σύστημα για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα αυξάνεται.

Στο επίπεδο όπου κάποιος «δεν πήγε καθόλου σχολείο» κατά τα έτη 2002 – 2008, βλέπουμε μία σταδιακή μείωση όχι όμως για τα επόμενα 2 χρόνια όπου υπάρχει αύξηση. Η ύπαρξη, σημαντικού αριθμού απασχολουμένων με χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο εμποδίζει την σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας της οικονομίας, η οποία στηρίζεται και θα στηρίζεται ολοένα και περισσότερο στον παράγοντα γνώση. Έτσι δημιουργεί πρόκληση στο βαθμό που η ελληνική κοινωνία μπορεί να εκμεταλλευτεί όλες τις ευκαιρίες που διανοίγονται με τα προγράμματα κατάρτισης και τη δια βίου εκπαίδευση ώστε να αναβαθμίσει την ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου.

Εκτός από την αύξηση των απασχολουμένων με μεταπτυχιακές σπουδές παρουσιάζεται επίσης σημαντική αύξηση μέχρι και το 2010 σε απόφοιτους Ανωτάτων Σχολών και Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Οι εξελίξεις αυτές μπορούν να συνδεθούν με τις εξελίξεις στο εκπαιδευτικό σύστημα και συγκεκριμένα στο άνοιγμα των μεταπτυχιακών σπουδών τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Ευρώπη, στην αύξηση των προσφερόμενων θέσεων σε ΑΕΙ καθώς και στην αύξηση των θέσεων και τμημάτων στα ΤΕΙ. Επίσης, οι εξελίξεις αυτές συνδέονται με την αύξηση των απαιτήσεων στην αγορά εργασίας και κυρίως με την ανάγκη για καλύτερη ποιότητας εργατικού δυναμικού.

Ο μεγαλύτερος αριθμός ατόμων εμφανίζεται στο Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης με συνεχόμενη αύξηση μέχρι και το 2008 με μικρή μείωση για τα επόμενα έτη. Αυτό μπορεί να στηρίζεται στο γεγονός ότι πολλοί εργοδότες προτιμούν το απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης λόγω του μειωμένου κόστους μισθού.

Ως γενικό συμπέρασμα πάντως, η άνοδος του επιπέδου μόρφωσης των Ελλήνων απασχολούμενων σημαίνει καλύτερη ποιότητα ανθρώπινου κεφαλαίου και μεγαλύτερη αποδοτικότητα της εργασίας. Ταυτόχρονα η βελτίωση της σχέσης εκπαίδευσης – αγοράς εργασίας αποτελεί ένα από τα μεγάλα θέματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

6.1 Ανεργία κατά φύλο και για την ηλικιακή ομάδα 15 – 29 ετών για τα έτη 2002 – 2011

Το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα εμφανίζει μία έντονα αυξητική τάση τα τελευταία χρόνια, όπως θα δούμε στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 5. Ανεργία κατά φύλο και για την ηλικιακή ομάδα 15 – 29 ετών, για τα έτη 2002 – 2011¹⁸.

Έτος (year)	Σύνολο (total)	Άνδρες (males)	Γυναίκες (females)	Άτομα ηλικίας 15 – 29 ετών (persons aged 15 – 29 years)
2002	9,3	6,4	15,2	20,4
2003	10,2	6,0	14,3	19,5
2004	9,6	6,3	15,9	20,1
2005	9,6	5,8	15,2	18,8
2006	8,8	5,6	13,4	17,8
2007	8,1	5,0	12,6	17,0
2008	7,2	4,7	10,9	15,5
2009	8,9	6,3	12,5	17,7
2010	11,8	9,4	15,3	22,8
2011	16,3	13,7	20,0	32,9

ΠΗΓΗ: Διεύθυνση Στατιστικών Πληθυσμού και Αγοράς Εργασίας ΕΛΣΤΑΤ (ποσοστά).

¹⁸ Τα στοιχεία αναφέρονται στο Β' Τρίμηνο, εκάστου έτους.

Η μακροχρόνια ανεργία αποτελεί μία από τις κύριες ανησυχίες στη χάραξη της πολιτικής. Εκτός από τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις, η μακροχρόνια ανεργία επηρεάζει αρνητικά την κοινωνική συνοχή και τελικά μπορεί να εμποδίσει την οικονομική ανάπτυξη.

Όπως παρατηρείται από τον πίνακα 4 ο πληθυσμός σε ηλικία προς εργασία (15 – 29 ετών) μειώνεται την περίοδο 2002 – 2003 κατά 0,9 %, το 2004 – 2005 κατά 1,3 % , το 2006 – 2008 κατά 2,3 %. Αυτές οι μειώσεις του πληθυσμού σε ηλικία προς εργασία οφείλεται μάλλον στην αποχώρηση των ατόμων αυτών των ηλικιακών κατηγοριών από το εργατικό δυναμικό λόγω της επιστροφής τους και της συμμετοχής τους εκ νέου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Γενικά, παρατηρούμε για τους νέους ότι υπάρχει μία συνεχή μείωση ποσοστού ανεργίας για τα έτη 2002 – 2008 σε αντίθεση για τα επόμενα 3 χρόνια όπου υπάρχει μία συγκριτική μεγάλη αύξηση του ποσοστού.

Η ανεργία πλήττει δυσανάλογα διάφορες ομάδες του πληθυσμού. Εκτός της ηλικίας, το ποσοστό ανεργίας διαφοροποιείται ανάλογα με το φύλο, το εκπαιδευτικό σύστημα καθώς και αρκετές άλλες μεταβλητές.

Όσον αφορά την ανεργία κατά φύλο, παρατηρούμε ότι η ανεργία των γυναικών παραμένει πολύ υψηλότερη από την ανεργία των ανδρών. Η διαφορά διατηρείται περίπου στις δέκα ποσοστιαίες μονάδες. Και για τα δύο φύλα, για τα έτη 2004 – 2008 παρατηρείται μία συνεχής μείωση του ποσοστού ανεργίας. Αντίθετα, για τα έτη 2009 – 2011 υπάρχει μία συνεχόμενη αυξητική τάση, όπου για τις γυναίκες αν και υπάρχει μείωση στα έτη 2004 – 2008, εξακολουθεί να είναι υπερδιπλάσιο από εκείνο των ανδρών.

Η ανεργία στην Ελλάδα για τα έτη 2002 – 2003 αυξάνεται κατά μία ποσοστιαία μονάδα περίπου, ενώ υπάρχει μία σταθερότητα μετέπειτα για το 2003 αλλά και όλο το έτος 2004, πράγμα που πιθανόν οφείλεται στην περάτωση των ολυμπιακών έργων. Στη μεταολυμπιακή περίοδο, η ανεργία ακολουθεί σταθερά πτωτική πορεία μέχρι και το 2008, όπου το ποσοστό ανεργίας διαμορφώθηκε στο 7,2 % του εργατικού δυναμικού της χώρας και οι άνεργοι ανέρχονταν σε 357.000, σύμφωνα με την ετήσια έκθεση 2009 του ινστιτούτο εργασίας. Το ποσοστό ανεργίας για τα έτη 2009 – 2011 αυξάνεται συνεχώς με μεγάλες αποκλίσεις ξεκινώντας με 8,9 % το 2009 φτάνει στο 16,3 % το

2001, διαφορά 7,4 ποσοστιαίων μονάδων. Εκτός της υψηλής ανεργίας, η ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηρίζεται και από μεγάλης διάρκειας ανεργία.

6.2 Ανεργία κατά επίπεδο εκπαίδευσης ηλικίας 15 ετών και άνω για τα έτη 2002 – 2011

Το επίπεδο εκπαίδευσης είναι εξίσου προσδιοριστικός παράγοντας της ανεργίας. Στον ακόλουθο πίνακα παρουσιάζεται το ποσοστό ανεργίας κατά επίπεδο εκπαίδευσης.

Πίνακας 6. Ανεργία ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, για τα έτη 2002-2011.

Επίπεδο Εκπαίδευσης	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ΣΥΝΟΛΟ	9,8	9,3	10,1	9,7	8,3	7,9	7,2	9,3	12,4	17,7
Διδακτορικό ή Μεταπτυχιακός τίτλος	9,2	9,1	7,2	7,9	7,3	7,3	5,9	9,1	7,5	9,5
Πτυχίο Πανεπιστημίων	7,1	7,1	8,4	7,8	6,4	6,8	5,6	7,3	9,4	13,9
Πτυχίο ΤΕΙ	13,6	12,6	12,2	12,4	11,2	9,8	9,6	10,9	15,1	20,1
Απολυτήριο Μέσης Εκπαίδευσης	12,0	11,5	11,4	11,1	9,4	8,5	7,6	10,1	13,4	19,5
Απολυτήριο 3-τάξιας Μέσης Εκπαίδευσης	11,1	10,0	10,3	9,7	8,2	7,8	8,1	10,5	13,6	18,5
Απολυτήριο Δημοτικού	6,6	6,0	8,0	7,2	6,2	6,2	5,3	7,3	10,3	15,9
Μερικές τάξεις Δημοτικού	6,7	4,7	5,9	5,3	4,1	5,8	4,7	8,7	12,4	24,6
Δεν πήγε καθόλου σχολείο	3,8	3,1	11,6	10,4	6,2	8,0	4,5	15,1	19,3	25,1

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (Γ' Τρίμηνο, ποσοστά).

Μεγάλο είναι το πρόβλημα της διαρθρωτικής ανεργίας, της ανεργίας δηλαδή που οφείλεται σε αναντιστοιχία δεξιοτήτων των ανέργων και απαιτήσεων της αγοράς εργασίας. Ουσιαστικά το πρόβλημα δημιουργείται από το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα, αφού σε μεγάλο βαθμό δεν λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες και τις προοπτικές της αγοράς εργασίας. Μία πολύ σημαντική παράμετρος είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο και η σχέση του με τα ποσοστά ανεργίας. Είναι αξιοσημείωτο ότι η Ελλάδα παρουσιάζει και πάλι μία ιδιαιτερότητα. Το 2002 καθώς και το 2003 οι απόφοιτοι των ΤΕΙ έχουν τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας τα οποία βρίσκονται πάνω και από το συνολικό ποσοστό. Οι πτυχιούχοι ΤΕΙ αντιμετωπίζουν υψηλότερο ποσοστό ανεργίας συγκριτικά με τους πτυχιούχους ΑΕΙ. Ακολουθεί η δευτεροβάθμια εκπαίδευση καθώς τα χαμηλότερα ποσοστά για τα έτη αυτά το κατέχουν στο χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Τα έτη 2003 -2009 ακολουθεί μία σταδιακή μείωση του ποσοστού για τους απόφοιτους των ΤΕΙ καθώς και για τους απόφοιτους των ΑΕΙ, με εξαίρεση το 2009 όπου υπάρχει αύξηση του ποσοστού κατά 2 περίπου ποσοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2008.

Στην ομάδα του πληθυσμού που κατέχει κάποιο διδακτορικό ή μεταπτυχιακό τίτλο, το ποσοστό ανεργίας δε διαφέρει σημαντικά από έτος σε έτος παρατηρώντας κάποια σταθερότητα για το 2006 και το 2007 στο 7,3 %, καθώς και την ίδια απεικόνιση για το έτος 2009 σε σχέση με το 2003 στο 9,1 %.

Φτάνοντας στο 2011, μετά το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, τα μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας αντιμετωπίζονται από τα άτομα της μέσης εκπαίδευσης, καθώς και από τα άτομα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης απόφοιτων ΤΕΙ και εν συνεχεία ΑΕΙ.

Προκύπτουν κάποια συμπεράσματα με βάση τον πίνακα 4, που παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον. Για τα έτη 2002 και 2003 στο χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, η χώρα μας έχει καλύτερο δείκτη ανεργίας από ότι στο μέσο εκπαιδευτικό, κάτι που δε συμβαίνει σε καμία άλλη χώρα, αφού για τα ίδια έτη ο μέσος όρος ανεργίας στην Ευρωζώνη κυμαίνεται από 10% - 12%. Αναφορικά, με τους απόφοιτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τα ποσοστά ανεργίας είναι τα χαμηλότερα για τους κατόχους τίτλων μεταπτυχιακών σπουδών, κατόπιν για τους απόφοιτους Πανεπιστημίων και τέλος για τους απόφοιτους ΤΕΙ. Αντίθετα, στο χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο τα πράγματα με τη πάροδο των ετών δυσκολεύουν καθώς στην κατηγορία «δεν πήγε καθόλου σχολείο» ανήκει το 25,1 % το 2011, το μεγαλύτερο ποσοστό από τα υπόλοιπα επίπεδα. Θα πρέπει

πάντως να σημειωθεί, ότι οι διαφορές που παρατηρούνται στην εκπαιδευτική κατανομή των ποσοστών ανεργίας επηρεάζονται και από την ηλικιακή διάρθρωση του εργατικού δυναμικού και τη σχέση μεταξύ ηλικίας και ανεργίας.

6.3 Χαρακτηριστικά και μεταβολές ανέργων

6.3.1 Ανεργία κατά διάρκεια χρόνου, ηλικίας 15 ετών και άνω, για τα έτη 2002 – 2011

Στον παρακάτω πίνακα θα απεικονίσουμε τα χαρακτηριστικά των ανέργων κατά τη διάρκεια χρόνου ανεργίας και τους νέους άνεργους.

Πίνακας 7. Άνεργοι ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά διάρκεια ανεργίας, 2002-2011

Διάρκεια χρόνου Ανεργίας	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ΣΥΝΟΛΟ	458.9	439.2	485.9	469.8	408.3	387.5	355.1	465.1	621.9	878.3
Δεν άρχισε ακόμη να αναζητά εργασία	2.2	1.6	4.2	4.7	2.4	3.4	2.5	5.5	6.1	6.2
Λιγότερο από 1 μήνα	21.3	17.6	19.1	22.9	12.2	19.0	19.8	26.9	30.4	32.4
1 – 2 μήνες	42.8	38.6	44.3	44.8	32.3	43.8	44.4	71.0	84.6	102.8
3 – 5 μήνες	59.3	50.1	50.4	53.9	50.5	47.6	43.0	66.1	87.2	115.7
6 – 11 μήνες	82.8	72.6	88.1	84.5	72.1	61.3	60.0	93.1	112.4	153.9
12 μήνες και άνω	250.6	258.8	279.7	259.0	238.8	212.5	185.4	202.6	301.0	467.2
ΝΕΟΙ	197.1	192.2	206.3	175.7	155.4	143.6	131.7	130.7	147.2	215.8
Ποσοστό (%) Νέων Ανέργων	43.0	43.8	42.5	37.4	38.1	37.1	37.1	28.1	23.7	24.6
Ποσοστό (%) Μακροχρόνια Άνεργοι	54.6	58.9	57.6	55.1	58.5	54.8	52.2	43.6	48.4	53.2

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (Γ΄ Τρίμηνο, σε χιλιάδες).

Το μεγαλύτερο αριθμό ανέργων το έχουν τα άτομα όπου η διάρκεια ανεργίας τους διήρκησε πάνω από 1 χρόνο. Ακολουθούν οι νέοι, καθώς τον μικρότερο αριθμό τον κατέχουν τα άτομα τα οποία δεν άρχισαν ακόμη να αναζητούν εργασία, καθώς από τα έτη 2002 – 2011 συνεχώς αυξάνονται. Ακολουθούν τα άτομα των οποίων ο χρόνος διάρκειας ανεργίας κυμαίνεται από 6 – 11 μήνες με συνεχή μείωση για τα έτη 2004 – 2008, καθώς υπάρχει μία απότομη αύξηση στα επόμενα 3 χρόνια μέχρι και το έτος 2011. Το ίδιο ισχύει και για τα άτομα όπου ο χρόνος διάρκειας της ανεργίας τους διαρκεί από 1 – 5 μήνες.

Θα συνεχίσουμε την εμπειρική διερεύνηση, αναλύοντας παρακάτω και τις μεταβολές των ανέργων.

6.3.2 Μεταβολές ανέργων κατά φύλο, διάρκεια και ομάδες ηλικιών.

Στον παρακάτω πίνακα θα δείξουμε τις μεταβολές των ανέργων. Για να γίνουν εύκολα αντιληπτές οι μεταβολές αυτές, για την ανάλυση τους επιλέξαμε τα έτη 2010 και 2011.

Πίνακας 8. Οι μεταβολές ανέργων κατά φύλο, διάρκεια και ομάδες ηλικιών

Α Τρίμηνο 2010 – 2011	Σύνολο Ανέργων	Τώρα θα αρχίσουν	Λιγότερο από 1 μήνα	1 – 2 μήνες	3 – 5 μήνες	6 – 11 μήνες	12 μήνες και άνω	«Νέοι Άνεργοι»	«Παλαιοί Άνεργοι»
Και τα δύο φύλα	205,8	3,5	12,3	19,3	25,7	36,9	108,0	42,5	163,3
15 – 29 ετών	70,0	0,9	4,9	5,9	7,5	11,2	39,6	35,8	34,2
30 ⁺ ετών	135,8	2,6	7,4	13,4	18,3	25,7	68,4	6,7	129,1
Άνδρες	120,0	0,9	9,3	10,8	17,5	26,0	55,4	20,0	100,0
15 – 29 ετών	39,8	0,3	4,7	3,5	5,1	10,0	16,1	17,4	22,4
30 ⁺ ετών	80,2	0,6	4,6	7,3	12,4	16,0	39,3	2,6	77,6
Γυναίκες	85,9	2,6	3,0	8,5	8,3	10,9	52,6	22,5	63,3
15 – 29 ετών	30,2	0,6	0,2	2,4	2,4	1,2	23,5	18,4	11,9
30 ⁺ ετών	55,6	2,0	2,8	6,1	5,9	9,7	29,1	4,2	51,5

ΠΗΓΗ: ΓΓ.ΕΛ.ΣΤΑΤ, ΕΕΔ 2010, 2011(Α' Τριμήνου).

Με αφορμή την ετήσια έκθεση 2011, του Ινστιτούτο εργασίας αξίζει να περιγράψουμε και τις μεταβολές των ανέργων, κατά φύλο, διάρκεια ανεργίας και ομάδες ηλικιών για τα έτη 2010 και 2011. «Οι άνεργοι σε σχέση με το προηγούμενο έτος αυξήθηκαν κατά 205.835 ανέργους, πάνω δηλαδή από το 1/3 των ανέργων του 2010 (35,1%), φθάνοντας το 2011 τους 729.601 ανέργους και το ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο 15,9 %.

Το 36% των ανέργων ή 286.646 άνεργοι είναι νέοι ηλικίας 15 – 29 ετών, ενώ το ποσοστό ανεργίας τους ανήλθε στο 30,9 % έναντι 22,3 % του προηγούμενου έτους, αύξηση που αντιστοιχεί σε 70.000 νέους και νέες με ποσοστιαία μεταβολή 32,3 %. Την ίδια περίοδο οι άνεργοι άνω των 30 ετών αυξήθηκαν κατά 135.800 ανέργους και η ποσοστιαία μεταβολή τους έφθασε το 36,75 %.

Το 57 % της μεταβολής των ανέργων μέχρι 29 ετών οφείλεται σε αύξηση των νέων ανέργων ανδρών , ενώ το 59 % της μεταβολής των ανέργων άνω των 30 ετών οφείλεται σε αύξηση των ανέργων ανδρών με κύριο χαρακτηριστικό την ποσοστιαία μεταβολή αυτών να ανέρχεται στο 48 %.

Πάνω από το 1/5 των ανέργων ή οι 180.820 και 22,3 % είναι « Νέοι άνεργοι», δηλαδή εισέρχονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας αναζητώντας απασχόληση, ενώ κατά το προηγούμενο έτος οφείλεται κατά 53 % στην αύξηση των «Νέων» ανέργων γυναικών. Οι «παλαιοί» άνεργοι (όσοι δηλαδή έχουν εργαστεί στο παρελθόν) , ξεπερνούν τα 3/4 των ανέργων (77,2 %) και ανέρχονται σε 611.780 ανέργους, από 76,4 % των ανέργων που αποτελούσαν το προηγούμενο έτος (448.480 άνεργοι), παρουσιάζοντας μία αύξηση της τάξεως του 36,4 % ή 163.300 ανέργων. Η εν λόγω αύξηση οφείλεται κυρίως στις μεταβολές των ανδρών αλλά και στη συνολική μεταβολή των ανέργων άνω των 30 ετών, με εξέχουσα την ηλικιακή ομάδα των 30 – 44 ετών στην οποία οφείλεται πάνω από το μισό της μεταβολής των ανέργων που έχουν εργαστεί στο παρελθόν (51 %).

Οι μακροχρόνια άνεργοι (όσοι δηλαδή αναζητούν εργασία πάνω από 1 έτος, ανεξάρτητα αν είναι «νέοι» ή «παλαιοί»), αποτελούν το 46,2 % των ανέργων έναντι 44,6 % που αποτελούσαν το προηγούμενο έτος (369.580 έναντι 261.580). Στην αύξηση των μακροχρόνια ανέργων κατά 108.000 ανέργους αναλογεί στην ηλικιακή ομάδα άνω των 30 ετών το 63 % της μεταβολής.

Όπως προκύπτει από τις μεταβολές των κατηγοριών των ανέργων, η αύξηση αυτών σε σχέση με το προηγούμενο έτος προέρχεται κυρίως από αυξήσεις των «παλαιών» ανέργων, καθώς και όσων η διάρκεια ανεργίας είναι μεγαλύτερη του ενός έτους. Οι άνεργοι με διάρκεια ανεργίας μικρότερη του ενός έτους συμμετέχουν κατά 46 % στη συνολική μεταβολή των ανέργων, ενώ το 80 % αυτών η διάρκεια ανεργίας τους κυμαίνεται από 6 – 11 μήνες». ¹⁹

¹⁹ ετήσια έκθεση 2011, «Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

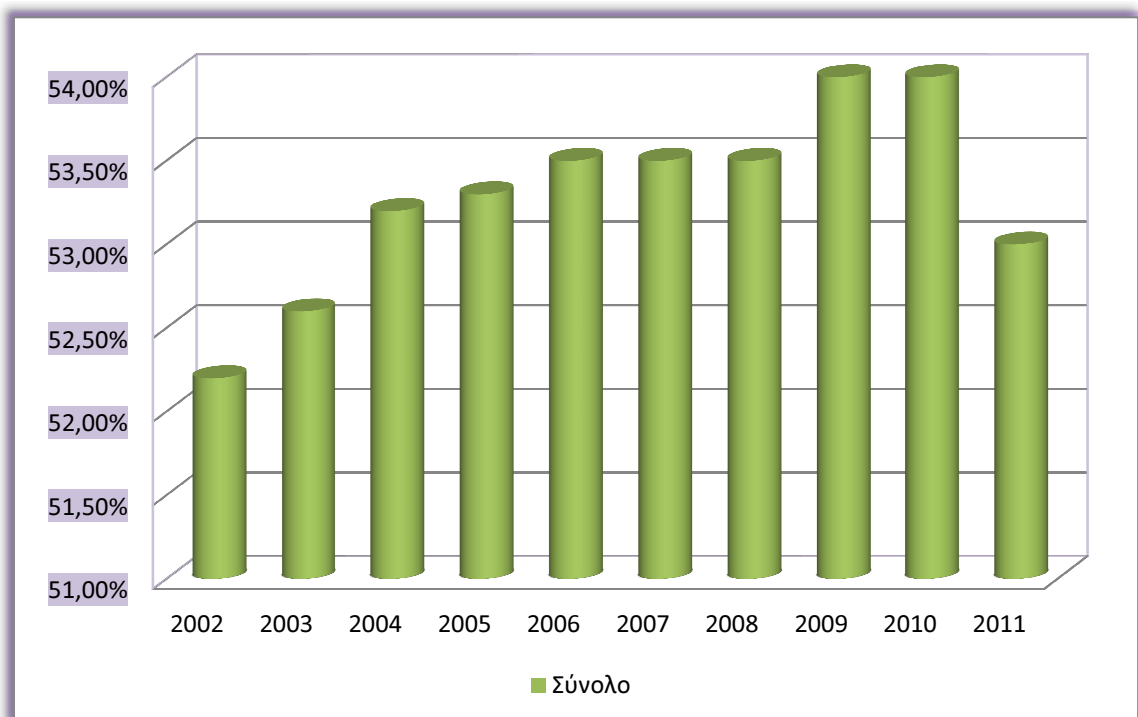
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗ ΖΗΤΗΣΗΣ & ΠΡΟΣΦΟΡΑΣ

7.1 Χαρακτηριστικά της προσφοράς

Στο παρακάτω διάγραμμα, θα δούμε το ποσοστό του εργατικού δυναμικού στο σύνολο του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας.

Διάγραμμα 4. Πληθυσμός της Ελλάδας, ηλικίας 15 – 65⁺, κατά το εργατικό δυναμικό, για τα έτη 2002 – 2011

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, (Γ' Τρίμηνο, ποσοστά).

Στην Ελλάδα προσφέρεται σχετικά λίγη εργασία. Το ποσοστό του εργατικού δυναμικού στο σύνολο του πληθυσμού ανήλθε το 2003 στο 52,6 %, το 2004 στο 53,2 %, το 2005 στο 53,3 %, και το 2006 στο 53,5 %. Η τάση είναι αυξητική σε αυτή την περίοδο αλλά και σε σχέση με το παρελθόν, λόγω και της αυξημένης συμμετοχής των γυναικών. Για τα έτη 2007 και 2008 το ποσοστό του εργατικού δυναμικού παραμένει σταθερό στο 53,5 %, δίνοντας μόνο μία μικρή άνοδο το 2009 και το 2010 στο 54,0 %, καθώς πάλι μειώνεται κατά 1 ποσοστιαία μονάδα το 2011.

Η σημαντική μείωση που υφίσταται η απασχόληση η οποία συνεχίζεται για τρίτη συνεχή χρονιά, αύξησε την ανεργία.

7.1.1 Η προσφορά εργασίας στην πλήρη & μερική απασχόληση

Ας δούμε στον παρακάτω πίνακα την προσφορά εργασίας στη πλήρη και μερική απασχόληση όπου διαχρονικά η θεσμοθέτηση της μερικής απασχόλησης, βελτίωσε την ευελιξία της εργασίας.

Πίνακας 9. Απασχολούμενοι ηλικίας 15 και άνω, κατά είδος απασχόλησης (πλήρης – μερική), για τα έτη 2002 – 2011

Είδος απασχόλησης	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Πλήρης	95,6	95,8	95,5	95,0	94,4	94,5	94,6	94,2	93,6	93,2
Μερική	4,4	4,2	4,5	5,0	5,6	5,5	5,4	5,8	6,4	6,8

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, (Γ' Τρίμηνο, ποσοστά).

Είναι εμφανές ότι η μερική απασχόληση την τελευταία δεκαετία έχει πάρει ανοδική πορεία. Το 2002 σημειώνει ποσοστό 4,4 % έναντι το 2011 που φτάνει το 6,8%. Ειδικότερα με τις νέες ρυθμίσεις που έχουν γίνει μέσα στο έτος 2012, η μερική απασχόληση αυξάνεται στο 7,2%.

Η επιλογή της μερικής απασχόλησης είναι πιο προσβάσιμη, αφού συνήθως οι επιχειρήσεις δεν απαιτούν προϋπηρεσία, ενώ ταυτόχρονα ένα διάστημα μερικής απασχόλησης μπορεί να εξασφαλίζει κάποια προϋπηρεσία στον εργαζόμενο.

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό στη μερική απασχόληση, είναι η αύξηση της συμμετοχής όσων αναζητούσαν θέση πλήρους απασχόλησης αλλά δε βρήκαν και αποδέχτηκαν τη θέση μερικής απασχόλησης. Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του INE, αποτελούν πλέον πάνω από το ήμισυ των μερικώς απασχολούμενων (57,1%) έναντι 50,5 % που αποτελούσαν το προηγούμενο έτος, καθώς αυξήθηκαν κατά 11.000 άτομα, μόνο άνδρες και η ποσοστιαία αύξηση τους ανέρχεται στο 7,0%.

7.2 Χαρακτηριστικά της ζήτησης

Η ανάλυση της απασχόλησης κατά τομέα της οικονομικής δραστηριότητας αποσκοπεί στον εντοπισμό εκείνων των τομέων που συμμετέχουν δυναμικά στη διαμόρφωσή της ζήτησης, την εξεταζόμενη περίοδο. Στο επίπεδο των τομέων, η συνολική απασχόληση κατέγραψε, κατά την υπό εξέταση περίοδο, σταδιακά φθίνουσα συμμετοχή στον πρωτογενή τομέα και δευτερογενή τομέα, ενώ ταυτόχρονα αυξήθηκε στον τομέα των υπηρεσιών. Από την παρακάτω ανάλυση αν και γενική, δίνεται μία πρώτη πληροφόρηση για τους τομείς που παρουσίασαν αυξημένη αλλά και μειωμένη ζήτηση στην αγορά εργασίας.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τον πίνακα 1, που είδαμε σε προηγούμενο κεφάλαιο, η απασχόληση κατά τον πρωτογενή τομέα από το 2002 – 2008 έχει μία συνεχόμενη μείωση, εκτός από τα επόμενα 2 χρόνια που ακολουθεί μία μικρή αύξηση και φτάνοντας στο 2011 με μείωση του ποσοστού στο 12,3 %.

Στον δευτερογενή τομέα και κατά προσέγγιση στο τομέα της βιομηχανίας, υπάρχει συνεχόμενη μείωση την τελευταία δεκαετία από 15,2 % το 2002, ο δευτερογενής τομέας βρίσκεται το 2011 στο 11,5 %. Το ίδιο ισχύει και για τον ηλεκτρισμό – ενέργεια, κατασκευές. Στην αντίθετη πλευρά, βρίσκεται ο τριτογενής τομέας όπου υπάρχει μία αυξητική τάση.

Τα στοιχεία της ετήσιας έκθεσης (INE 2011) μας αναφέρουν ότι «οι κατασκευές είναι ο κυριότερος κλάδος στον οποίο μειώθηκε η απασχόληση και ακολουθούν οι κλάδοι της γεωργίας, της δασοκομίας και της αλιείας, η μεταποίηση και η εκπαίδευση, στους οποίους αναλογεί το 75,0% περίπου όπου μειώθηκε η απασχόληση.

Από τους υπόλοιπους 5 κλάδους που αύξησαν την απασχόληση τους, ο κυριότερος είναι αυτός των διοικητικών και υποστηρικτικών δραστηριοτήτων. Οι μεταβολές που επήλθαν στη συνολική απασχόληση των κλάδων της οικονομίας αντιστοιχούν και στις μεταβολές που επήλθαν τόσο στην πλήρη όσο και στη μισθωτή απασχόληση αυτών, με εξαίρεση τον κλάδο του εμπορίου όπου αυξήθηκε η μισθωτή απασχόληση. Επίσης, οι μειώσεις στην απασχόληση στους κλάδους των ξενοδοχείων και εστιατορίων, του εμπορίου και εν μέρει των κατασκευών, εξισορροπήθηκαν ως ένα βαθμό από την αύξηση της μερικής απασχόλησης σε αυτούς.

Στους κλάδους της εκπαίδευσης, των επαγγελματικών επιστημονικών κλπ. δραστηριοτήτων στην παροχή Ηλεκτρικού ρεύματος κλπ. και στα ορυχεία – λατομεία η μείωση της μισθωτής απασχόλησης υπερβαίνει τη συνολική μείωση της απασχόλησης αυτών των κλάδων, ενώ στον κλάδο της Υγείας μειώνεται η μισθωτή απασχόληση σε αντίθεση με την μικρή αύξηση της συνολικής απασχόλησης σε αυτόν». ²⁰

²⁰ ετήσια έκθεση 2011, «Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση», INE/ΓΣΕΕ, σελ. 241.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

8.1 Σύνοψη

Η παρούσα εργασία είχε ως κύριο θέμα την ανεργία και την απασχόληση στην ελληνική αγορά εργασίας την τελευταία δεκαετία. Αρχικά παρουσιάστηκαν διάφορα γενικά στοιχεία της αγοράς εργασίας, αναλύοντας την προσφορά και τη ζήτηση, παρακολουθώντας την εξέλιξή της στην Ελλάδα, καθώς περιγράψαμε και τις πολιτικές προστασίας της εργασίας και το θεσμικό πλαίσιο που ισχύει βάση του Ελληνικού Συντάγματος.

Στη συνέχεια, περιγράψαμε την έννοια της απασχόλησης, τις μορφές της καθώς και τις Ενεργητικές και Παθητικές Πολιτικές Απασχόλησης που έχουν υιοθετηθεί για την αντιμετώπιση της ανεργίας, αναλύοντας παρακάτω τα αίτια της ανεργίας, τα είδη της καθώς και τις συνέπειες και τους τρόπους που μπορεί να αντιμετωπιστεί η ανεργία.

Στο κεφάλαιο 5, παίρνει μέρος πια η εμπειρική διερεύνηση η οποία απεικονίζει με πίνακες και διαγράμματα, βασισμένα σε στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, της Στατιστικής Υπηρεσίας την απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας, κατά φύλο, ηλικία και επίπεδο εκπαίδευσης.

Στο κεφάλαιο 6, επίσης παρουσιάστηκε η εμπειρική διερεύνηση της ανεργίας καθώς και τα χαρακτηριστικά και οι μεταβολές των ανέργων.

Στο κεφάλαιο 7, έγινε η παρουσίαση των χαρακτηριστικών της προσφοράς τόσο στη πλήρη όσο και στη μερική απασχόληση, καθώς παρουσιάστηκαν και τα χαρακτηριστικά της ζήτησης.

Στο παρόν κεφάλαιο μετά τη σύνοψη της εργασίας, παρουσιάζονται τα κυριότερα συμπεράσματα.

8.2 Κύρια Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό ανακεφαλαιώνονται τα βασικά εμπειρικά συμπεράσματα που προέκυψαν από το σύνολο της παρούσας εργασίας, ώστε να γίνει αντιληπτό το κατά πόσο εκπληρώθηκαν οι στόχοι που τέθηκαν αρχικά.

Οι κοινωνικές ανισότητες, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η επιδείνωση των συνθηκών εργασίας, η επέκταση της φτώχειας και η έκρηξη της ανεργίας είναι ζητήματα που προβληματίζουν κάθε κοινωνία. Οι λύσεις, ιδιαίτερα την εποχή που βιώνουμε την παγκόσμια οικονομική κρίση, είναι αναγκαίες.

Η παρούσα εργασία, αποσκοπεί στην ανάλυση των δεδομένων της ανεργίας και της απασχόλησης, και στην διεξαγωγή συμπερασμάτων.

Τα εμπειρικά αποτελέσματα του πέμπτου κεφαλαίου, αποκαλύπτουν τις σχέσεις της απασχόλησης κατά τον τομέα της οικονομίας, φύλο, ηλικία και επίπεδο εκπαίδευσης. Προκύπτει, ότι ένας σημαντικός παράγοντας που επιδρά αρνητικά στην απασχόληση είναι οι διαδικασίες εκσυγχρονισμού με υποκατάσταση εργασίας στην βιομηχανία και εν μέρει στις υπηρεσίες. Οι εξελίξεις αυτές, δεν αφορούν μόνον τον βιομηχανικό τομέα αλλά και τον τομέα των υπηρεσιών, στον οποίο κατεξοχήν δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας. Για τον τομέα αυτόν, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η εγκατάσταση νέων παραγωγικών δραστηριοτήτων υψηλότερης παραγωγικότητας αντικαθιστά «παραδοσιακές» δραστηριότητες χαμηλής παραγωγικότητας.

Το έκτο κεφάλαιο, διερευνά τους παράγοντες, όπως την ηλικία, το φύλο αλλά και τη μόρφωση που επηρεάζουν το μέγεθος της ανεργίας. Διαπιστώνεται ότι υπάρχουν διαφορές που επηρεάζουν το μέγεθος της ανεργίας μεταξύ ανδρών και γυναικών, αφού οι γυναίκες εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά ανεργίας διάρκειας «άνω των 12 μηνών». Σε ότι αφορά στη μακροχρόνια ανεργία, αυτή φαίνεται να είναι εντονότερη στις ηλικίες 25 – 30 ετών τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες. Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε στις διαφορετικές διάρκειες της ανεργίας κατέδειξε ότι επηρεάζονται από τις διάφορες τάξεις ηλικιών και το φύλο.

Οι εξελίξεις των τελευταίων χρόνων στην αγορά εργασίας οδηγούν και στην ιδιαίτερη ανάπτυξη των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, οι οποίες συνεπάγονται φθινό κόστος για τους εργοδότες και κατά κανόνα, χαμηλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Στην ευέλικτη απασχόληση, όπως είδαμε και το κεφάλαιο 7, υπάγεται η μερική απασχόληση με το μειωμένο ωράριο εργασίας. Συγκεκριμένα, μέσα από τα εμπειρικά αποτελέσματα πιστεύουμε ότι, ο τομέας της απασχόλησης, το είδος της επιχείρησης και η εκπαίδευση καθορίζουν τη μορφή της εργασίας. Η ηλικία δεν αποτελεί σημαντικό παράγοντα σε όλες τις περιόδους αν και είναι φανερό ότι πλήττονται οι ηλικίες 15 – 24 σε σχέση με τις υπόλοιπες ομάδες.

Το φύλο αλλά και το επίπεδο μόρφωσης επηρεάζει την εύρεση εργασίας αλλά δεν είναι πάντα σημαντικό. Οι άνεργοι συγκεντρώνουν μεγαλύτερες πιθανότητες να είναι νέοι, ηλικίας 15-24 και γυναίκες.

Ως ένα βαθμό, μέρος της διάρκειας της ανεργίας στην Ελλάδα, μπορεί να σχετίζεται με εγγενή προβλήματα της ελληνικής οικονομίας τα οποία πιθανότατα δημιουργούν εμπόδια στην αντίδραση των αγορών προϊόντων και υπηρεσιών σε πρόσφατες εξελίξεις όπως είναι η τεχνολογική πρόοδος και η παγκοσμιοποίηση. Η διάρκεια της ανεργίας καθορίζεται από το φύλο και την ηλικία. Ο μακροχρόνια άνεργος έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να είναι γυναίκα και να μην ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 15 – 29.

Διαχρονικά, η όλη μελέτη έχει δείξει, ότι υπάρχει μία κυκλική πορεία της ανεργίας, η οποία ακολουθεί σταθερά τον οικονομικό κύκλο της ύφεσης – ανάπτυξης. Σήμερα, έχει ως αποτέλεσμα την επιβράδυνση της ανάπτυξης, η οποία έχει ως επακόλουθο την αδυναμία απορρόφησης του εργατικού δυναμικού.

Σύμφωνα με το Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο Απριλίου 2012 της Ελληνική Στατιστικής Αρχής, η ανεργία στην Ελλάδα έφτασε το 22,6%, ερχόμενη δεύτερη στην Ευρωζώνη, αμέσως μετά την Ισπανία με 24,3% . Ακολουθούν η Πορτογαλία και η Λετονία με 15,2%. Στον αντίποδα, τη χαμηλότερη ανεργία τον Απρίλιο παρουσίασαν οι Αυστρία με 3,9%, Ολλανδία με 5,2% και Γερμανία με 5,4%.

Συμπερασματικά, η ανεργία είναι ένα από τα πιο σοβαρά κοινωνικά προβλήματα και χρειάζεται λεπτομερή μελέτη, για να αντιμετωπιστεί με τα κατάλληλα μέτρα και των σωστό συνδυασμό αποφάσεων, τόσο σε επίπεδο κράτους όσο και σε διαπροσωπικό επίπεδο, διότι αναμφίβολα το βαρύ φορτίο της αβεβαιότητας που απορρέει από την

εκρηκτική πορεία της ανεργίας καλείται να σηκώσει στις πλάτες της η σημερινή γενιά των νέων, χωρίς βέβαια να αποκλείονται οι μελλοντικές.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Φτάνοντας στο τέλος αυτής της προσπάθειας, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την καθηγήτρια μας **Σημαντηράκη Ευαγγελία**, για τη σημαντική βοήθεια που μας προσέφερε. Οι σημαντικές παρατηρήσεις και υποδείξεις, καθώς επίσης και η καθοδήγηση της υπήρξαν καθοριστικές για την ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε την Κ. Χαντσούλη Έφη (Γενική Διευθύντρια Διοίκησης & Οργάνωσης, Τμήμα Β 31' της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής) για την παροχή συγκεκριμένων στατιστικών στοιχείων, που συνέβαλαν σημαντικά στην ολοκλήρωση της εμπειρικής διερεύνησης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Το ΒΗΜΑ, Άρθρο, 09/02/2012.
- Borgas G., «Τα οικονομικά της εργασίας», Εκδόσεις Κριτική, 2003.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Employment in Europe», Γενική Διεύθυνση Κοινωνικών Υποθέσεων και Ισότητας Ευκαιριών.
- Δεδουσόπουλος Α., «Πολιτική Οικονομία της Αγοράς Εργασίας», 1^η Έκδοση, Αθήνα, Τυπωθήτω, 2000.
- Δημουλάς Κ. – Μιχαλοπούλου Κ., «Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ – Α5Ε5Υ, 2008.
- Ελληνικό Σύνταγμα, Άρθρο 22 (§1, §2, §3, §4 & § 5), Άρθρο 23 (§3), Άρθρο 25 (§1), Άρθρο 26 (§1), Άρθρο 30.
- Έρευνα Παρατηρητηρίου ΜΜΕ του ΕΟΜΜΕΧ, «Προσδιοριστικοί Παράγοντες της αυτοαπασχόλησης και οι αντιλήψεις ανδρών και γυναικών στην Ελλάδα».
- Ετήσια Έκθεση 2011, «Η ελληνική οικονομία και η απασχόληση», ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.
- Θαλασσινός Ε. & Δρ. Σταματόπουλος Θ., «Διεθνή Οικονομικά», Εκδ. Σταμούλη, Αθήνα 1998.
- Καραμεσίνη Μαρία, «Ανεργία και Πολιτικές Απασχόλησης» (Σημειώσεις), Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα 2011.
- Κατσανέβας Θ., «Οικονομικά της εργασίας και εργασιακές σχέσεις», Εκδόσεις Σταμούλη, 2007.
- Κατσέλη, Λούκα, «Μακροοικονομική Ανάλυση», Εκδόσεις Τυπωθήτω, Αθήνα 2005.
- Κώτης Γ. και Κώτη Α., «Σύγχρονη Μικροοικονομική», Εκδ. Μπένου, Αθήνα 2000.

- Λιάπης Π., «Κρίση στην Ελληνική Αγορά Εργασίας; Ανάλυση και Αξιολόγηση των Ενδιάμεσων Εργαλείων που γεφυρώνουν την Προσφορά και τη Ζήτηση Εργασίας», Διπλωματική Εργασία τμήμα Οικονομικής & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα 2008.
- Λυμπεράκη Α., «Γυναίκες στο νέο τοπίο απασχόλησης: Παλιές προκαταλήψεις και σύγχρονα διλήματα», Εργασία 2005.
- Παυλόπουλος Π., «Θεωρία οικονομικής πολιτικής», Εκδ. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα 1977.
- Παπαδημήτριος Ζήσης, «Το σύστημα καμώνεται ότι έχασε το εγχειρίδιο χρήσης», Άρθρο, 16 Σεπτεμβρίου 2010. Πουλάκου – Ευθυμιάτου Αντωνία, «Εργατικό Δίκαιο», Εκδόσεις ANT. N. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ – ΚΟΜΟΤΗΝΗ, 2007.
- Χλέτσος Μ. «Η Νεοκλασική προσέγγιση της αγοράς εργασίας και της ανεργίας», από τον κύκλο διαλέξεων: «Οικονομία και Κοινωνία», Εργαστήριο Εφαρμοσμένης Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής, τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 2011.

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Calmfors L., “Active Labor Market Policy and Unemployment – A framework for the Analysis of Crucial Design Features”, 1994.
- Krugman P., “Past and Prospective Causes of High Unemployment”, Economic Review, 1994.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

www.statistics.gr

www.oaed.gr

www.inegsee.gr

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1. Απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας, για τα έτη 2002 – 2011 (σε χιλιάδες).....	35
Πίνακας 2. Κατανομή των απασχολούμενων ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά θέση στο επάγγελμα.....	36
Πίνακας 3. Απασχόληση κατά φύλο, ηλικία για τα έτη 2002 – 2011.....	40
Πίνακας 4. Απασχόληση ηλικίας 15 ετών και άνω κατά επίπεδο εκπαίδευσης, για τα έτη 2002 – 2011.....	46
Πίνακας 5. Ανεργία κατά φύλο και για την ηλικιακή ομάδα 15 – 29 ετών, για τα έτη 2002 – 2011	50
Πίνακας 6. Ανεργία ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά επίπεδο εκπαίδευσης, για τα έτη 2002 -2011.....	52
Πίνακας 7. Άνεργοι ηλικίας 15 ετών και άνω, κατά διάρκεια ανεργίας, 2002 – 2011.....	54
Πίνακας 8. Οι μεταβολές ανέργων κατά φύλο, διάρκεια και ομάδες ηλικιών.....	56
Πίνακας 9. Απασχολούμενοι ηλικίας 15 και άνω, κατά είδος απασχόλησης (πλήρης – μερική), για τα έτη 2002 – 2011.....	61

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1. Απασχόληση κατά τομέα της οικονομίας, για τα έτη 2002 – 2011(ποσοστά)	37
Διάγραμμα 2. Απασχόληση (σε ποσοστά) κατά φύλο, για τα έτη 2002 – 2011.....	41
Διάγραμμα 2.1 Απασχόληση(σε ποσοστά) κατά φύλο, ηλικία, για τα έτη 2002 – 2011.	42
Διάγραμμα 3. Απασχόληση(σε ποσοστά), ηλικίας 15 ετών και άνω κατά επίπεδο εκπαίδευσης, για τα έτη 2002 – 2011(Γ΄ Τρίμηνο).....	47
Διάγραμμα 4. Πληθυσμός της Ελλάδας, ηλικίας 15 – 65 ⁺ , κατά το εργατικό δυναμικό, για τα έτη 2002 – 2011.....	60